

فصل پنجم

راه زندگی

اهداف

- ۱- تقویت نگاه مثبت به مشورت در کارها؛
- ۲- تقویت توانایی درک تأثیر مشورت در زندگی نوجوان؛
- ۳- آشنایی با راه و رسم و سبک درست زندگی؛
- ۴- تقویت اعتماد به نفس، ابتکار و خلاقیت دانش آموزان در تولید محتوا؛
- ۵- تقویت مهارت نویسندگی در دانش آموزان؛
- ۶- آشنایی بیشتر با فرهنگ، ادبیات و زبان هر منطقه.

طراحی واحدهای یادگیری فصل پنجم

درس دوازدهم: دوستی — مشاوره

● اهداف آموزشی درس

- آشنایی با نمونه‌هایی فاخر از نثر کهن؛
- تقویت علاقه‌مندی به سنت مشورت در امور؛
- گسترش دامنه اطلاعات، پیرامون دوست و دوست‌یابی؛
- شناخت اهمیت دوستی و دوست‌یابی؛
- شناخت ترکیب‌های نو در واژه آموزشی؛
- تقویت مهارت‌های زندگی.

● آموزش

جلسهٔ اوّل	
آموزش درس	۴۰ دقیقه
درک مطلب	۱۰ دقیقه

● روش‌های پیشنهادی

روش تدریس اعضای گروه : در روش تدریس اعضای گروه، لازم است به این نکته‌ها توجه کنیم :
الف) متنی که تدریس می‌شود، قابل تقسیم به بخش‌های مستقل باشد و بخش‌های آن از نظر حجم و دشواری تقریباً با یکدیگر برابر باشند.

ب) بخش‌های مستقل هر درس، تعداد اعضای گروه را مشخص می‌کند.

پ) هر یک از شرکت‌کنندگان، بخش‌های متفاوتی از متن یک درس را مطالعه می‌کند و همان بخش مورد مطالعه را به دیگر اعضای گروه آموزش می‌دهند.

ت) در این روش هر یک از اعضا، هم به عنوان معلم و هم به عنوان شاگرد، عمل می‌کند.

در کتاب فارسی ششم دبستان، درس‌هایی مانند معرفت آفریدگار، دوستی و مشاوره و بخوان و حفظ کن «باران» را می‌توان با این روش آموزش داد.

درس‌های «معرفت کردگار» و «دوستی و مشاوره» از دو بخش تشکیل شده‌اند. این گروه‌های دوفرهه شکل می‌یابند. اما بخوان و حفظ کن «باران» از چهار بخش مساوی شکل گرفته است که برای تدریس آن، گروه‌های چهار نفره را باید تشکیل داد و هر بخش از آن را به یکی از دانش‌آموزان سپرد تا در مدت زمان تعیین شده آن را مطالعه کند و به دیگر اعضای گروه آموزش دهد.

از ویژگی‌های این روش می‌توان به این نکته اشاره داشت که مجموعه دانش‌آموزانی که آموزش بخش اول شعر را بر عهده دارند، گروه اولیه را ترک می‌کنند و با دیگر دانش‌آموزانی که در گروه‌های دیگر مسئول تدریس همین بخش‌اند، گروه‌های چهار نفره جدیدی را تشکیل می‌دهند که گروه ثانویه نام دارد. این دانش‌آموزان پس از بحث و بررسی و تحلیل متن مورد مطالعه، به گروه اولیه خود باز می‌گردند و به دیگر اعضای گروه آموزش می‌دهند. دانش‌آموزانی که مسئول آموزش بخش‌های دوم، سوم و چهارم این درس‌اند، نیز به همین شیوه عمل می‌کنند. در گروه‌های دو نفره نیز به همین گونه رفتار می‌شود. به این معنی که دانش‌آموزانی که مسئول آموزش بخش اول‌اند به گروه‌های ثانویه (سه یا چهار نفره) می‌پیوندند و پس از بحث و بررسی و تحلیل متن به گروه اولیه خود باز می‌گردند و آموزش را پی می‌گیرند.

در اینجا درس «دوستی و مشاوره» را با روش تدریس اعضای گروه از نظر می‌گذرانیم.

گام‌های این روش به شرح زیر پیموده می‌شود:

گام اول: دانش‌آموزان را گروه‌بندی می‌کنیم. قوانین کارگروهی مانند یادداشت برداری، بحث و گفت‌وگوی آهسته و زمان بندی هر مرحله را تعیین می‌کنیم. هر یک از بخش‌های درس را جهت مطالعه فردی به فراگیران می‌سپاریم.

گام دوم: پس از به پایان رسیدن زمان مطالعه فردی، دانش‌آموزان را هدایت می‌کنیم تا در گروه‌های جدید (ثانویه) قرار گیرند و با همفکری یکدیگر، بخش مشترک مورد مطالعه خود را بررسی و واکاوی کنند. پس از اتمام این بخش از فرایند تدریس، آنان را به گروه‌های اولیه خود باز می‌گردانیم و دانش‌آموزان کار تدریس در گروه را در زمان تعیین شده برای اعضای گروه خود پی می‌گیرند.

گام سوم: در این بخش راهنمای آموزش سؤال‌هایی از نوع «کوتاه پاسخ» ارائه می‌دهد که معمولاً مبتنی بر موارد زیر است:

الف) درک کلی پیام درس؛ ب) درک و دریافت جمله‌ها؛ پ) معنی ترکیب‌ها و واژه‌ها و

برای نمونه پرسش‌هایی را برای آزمون این درس پیشنهاد می‌کنیم:

۱- در جمله «در هر نیک و بد، به ایشان مشفق باشد.» واژه «مشفق» به چه معنی است؟

۲- جمله صحیح را با «ص» و جمله غلط را با «غ» مشخص کنید.

الف) همفکری با دیگران، نشانه قدرت اندیشه است. الف) ص ☐ (ب) غ ☐

ب) دوست جدید از دوست قدیمی بهتر است. الف) ص ☐ (ب) غ ☐

۳- گزینه صحیح را انتخاب کنید.

مفهوم جمله «مردمان تا زنده اند از دوستان ناگزیرند.» در کدام گزینه آمده است؟

الف) مردم دوستان خوبی هستند. ☐ (ب) انسان‌ها به دوست نیاز دارند. ☐

ج) دوستان خوب همیشه زنده اند. ☐ (د) دوستان ناگزیرند زنده باشند. ☐

۴- جای خالی جمله‌ها را با واژه‌های مناسب کامل کنید.

الف) چون دوست نو گیری، پشت بر دوستان مکن.

ب) مشورت نکردن در کارها، باشد.

۵- مفهوم جمله‌های زیر را بنویسید.

الف) برادر نیز، دوست به :

ب) تدبیر با جهان دیدگان باید کرد :

آزمون با تعیین زمان مناسب به شکل انفرادی و پس از آن به صورت گروهی برگزار می‌شود. باید

توجه داشت که سؤال‌ها در آزمون فردی و گروهی تفاوتی نخواهند داشت. این بدان معنی است که

پس از ارائه کلیل سؤال‌ها به دانش‌آموزان، محاسبه و معدل گیری از نمرات فردی و گروهی و تأثیر

فعالیت‌های گروهی مشخص می‌شود.

گام چهارم : در این مرحله راهنمای آموزش نمرات فردی و گروهی دانش‌آموزان را بررسی

می‌کند و به کمک سرگروه‌ها، مشکلات و نارسایی‌های احتمالی را برطرف می‌سازد.

گام پنجم : در این مرحله راهنمای تدریس، یک نفر از هر گروه را به شکل تصادفی یا گزینشی

انتخاب می‌کند تا بخش مورد مطالعه خود را برای تمامی دانش‌آموزان تدریس کند. رهبری و هدایت

بحث گروهی و بیان توضیحات تکمیلی بر عهده مدیر آموزش است.

نکات مهم درس

— گزیدن دوست خوب و نیز «مشورت در کارها» از جمله آداب زندگی به شمار می‌رود. از این

رو درس «دوستی» آغازگر مناسبی برای شروع فصل «آداب زندگی» است.

— پیام کلی درس : اهمیت دوست و دوست یابی و فواید مشورت کردن.

اصطلاحات و عبارات

- با مردمانی که با تو راه دوستی روند و نیم دوست باشند نیکویی و سازگاری کن :
- با افرادی که با تو دوست اند، هر چند که دوستی شان کامل و تمام نباشد به خوبی و نیکویی رفتار کن.
- نیم دوست : کسی که در دوستی کامل نیست.
- مشاورت کردن در کارها از قوی رأیی مردم باشد و از تمامی عقلی و پیش بینی :
- مشورت در کارها و هم فکری با دیگران نشانه استواری اندیشه و خردمندی و آینده نگری انسان است.
- قوی رأی : آنکه دارای اندیشه ای نیرومند است.
- تمام عقل : کسی که عقل کامل دارد.
- پیش بینی : در اینجا به معنی آینده نگری است.
- یکی را خاطر تیزتر باشد و در کارها زودتر تواند دید و یکی کند فهم باشد :
- برخی از افراد در کارها تیز بین و نکته سنج هستند و برخی کند ذهن و دیربابت و پیوسته از دیگران عقب ترند.
- تدبیر ده تنه چون زور ده مرده باشد :
- اگر مردی از مشورت ده نفر بهره گیرد به اندازه ده مرد زورمند است.
- در این عبارت تدبیر ده تنه به زور ده مرده، مانند شده است.
- منظور از عبارت «مرد اگر بی برادر باشد به که بی دوست» چیست ؟
- ارزش دوست خیلی والاتر از برادر تنی است و دوست واقعی بسیار ارزش دارد.
- در دستور زبان فارسی کهن هرگاه حرف (که) پس از صفت تفضیلی (به = بهتر) بیاید به معنای حرف اضافه (از) به کار می رود.
- بنابراین (به که) یعنی بهتر از.
- * مفعول : به کسی یا چیزی گفته می شود که کار بر روی آن واقع می شود. به عبارت دیگر، مفعول پذیرنده کار است. مثال : دانش آموزان غزل را به صورت گروهی خواندند. مثال دیگر :
- نباید سخن دیگری را به سخن خود قطع کند.
- مفعول در جواب «چه کسی را» و «چه چیزی را» می آید.
- نشانه مفعول : معمولاً بعد از مفعول حرف «را» می آید، مانند :
- دهان را فراخ باز نکند («دهان» مفعول، «را» نشانه مفعول). مثال دیگر :

دست و جامه را **آلوده** نکند («دست و جامه»: مفعول، «را»: نشانه مفعول)
*** فعل** : فعل بر انجام دادن کار یا داشتن حالت یا روی دادن امری دلالت می کند.
 فعل دارای سه زمان است : گذشته، حال، آینده (گفتم، می گویم، خواهم گفت).
 مانند : چیزی را که از غیر او پرسند جواب **نگوید** (پرسند و نگویند : فعل).

جلسه دوم	
واژه آموزی	۲۰ دقیقه
بخوان و حفظ کن	۳۰ دقیقه

واژه آموزی

ماضی استمراری علاوه بر شکل امروزی (می روم و ...)، در گذشته به صورت های گوناگونی به کار می رفته است :

همی رفت	«همی» به جای «می» :
همی برفتم	«همی» و «ب» در اول :
تو رسیدی همی	«همی» در آخر :
همی رسیدمی	«همی» در اول، «ی» در آخر :
یافتمی	«ی» در آخر، به جای «می» :

بخوان و حفظ کن

نکاتی پیرامون شعر شیر خدا : قالب این شعر مثنوی است و توسط استاد شهریار در مدح حضرت علی (ع) سروده شده است.

شهریار که بود؟ : سید محمد حسین بهجت تبریزی متخلص به «شهریار» در سال ۱۲۸۵ در تبریز به دنیا آمد. تحصیلات مقدماتی را با خواندن گلستان نزد پدرش شروع کرد. از دوران کودکی به سخن خواجه حافظ شیرازی دل باخت و اکثر اوقات خود را به مطالعه دیوان حافظ می گذراند. موهبت خدادادی شعر، طبع لطیف، دل حساس و روح پرشور شهریار روز به روز او را به سرودن اشعاری پر سوزتر برمی انگيخت و پس از سالیان متمادی گل های طبع او به گلستانی در ادبیات معاصر تبدیل گشت. در سال ۱۳۰۸ مجموعه ای از سروده هایش را چاپ و منتشر کرد.

مهم‌ترین اثر شهریار منظومه حیدربابایه سلام (سلام به حیدربابا) است که از شاهکارهای ادبیات ترکی آذربایجانی به‌شمار می‌رود و شاعر در آن از اصالت و زیبایی‌های روستای یاد کرده است. شهریار در سرودن انواع گونه‌های شعر فارسی، مانند قصیده، مثنوی، غزل، قطعه، رباعی و نیز شعر نیمایی تبحر داشته است. از جمله غزل‌های معروف او می‌توان به «علی ای همای رحمت» و «آمدی جانم به قربانت» اشاره کرد. شهریار نسبت به علی بن ابیطالب (ع) ارادتی ویژه داشت. از آثار شهریار می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- گزیده غزلیات
- منظومه حیدر بابا
- گزیده اشعار ترکی

وی سرانجام پس از هشتاد و سه سال زندگی شاعرانه پربار در ۲۷ شهریور ماه ۱۳۶۷ هجری شمسی درگذشت و بنابر وصیت خود در مقبرة الشعراى تبریز به خاک سپرده شد. در ایران روز درگذشت این شاعر معاصر را «روز شعر و ادب فارسی» نام‌گذاری کرده‌اند.

جلسه سوم	
۳۰ دقیقه	فعالیت‌های کتاب نگارش (بخش ۱)
۲۰ دقیقه	تمرین خواندن (روخوانی)

فعالیت نگارشی

فعالیت شماره دو : هدف از این فعالیت واژه‌سازی ترکیب یک کلمه با کلمه مناسب آن است. برای مفهومی‌شدن این فعالیت می‌توان آن را به صورت زیر گسترش داد :

واژه مرکب ۲				واژه مرکب ۱				واژه ساده
	روشندل	پاکدل	قویدل	سنگدل	دلخوش	دل آزار	دل شاد	دل
				قوی پنجه			پنجه گیر	پنجه طلا
					یک زبان	یکدل	یکرو	یک کلام
			بی بها	کم بها				بهادار
					گران سنگ	گران مایه	گران قدر	گران بها
						آفتابی	آفتاب گیر	آفتاب سوخته
			دماغ سوخته	دل سوخته			سوخته	سوخته دل
							قوی	قوی بنیه

جلسه چهارم	
۳۰ دقیقه	املا
۲۰ دقیقه	گوش کن و بگو

گوش کن و بگو

در این بخش، دانش‌آموزان داستان را که از طریق لوح فشرده پخش می‌شود، می‌شنوند. گاهی برای ایجاد تنوع معلم یا یکی از دانش‌آموزان، که تسلط بیشتری نسبت به سایرین دارد، متن را از قبل می‌خوانند و صدای خود را ضبط می‌کنند و فایل صوتی در کلاس پخش می‌شود. در حقیقت، این فعالیت فرصتی است برای تقویت خوب گوش دادن. سپس، با توجه به متن، دانش‌آموزان به پرسش‌ها پاسخ می‌دهند.

جلسه پنجم	
۳۰ دقیقه	فعالیت کتاب نگارش (بخش ۲)
۲۰ دقیقه	ارزشیابی

فعالیت‌های نگارشی

گاهی دانش‌آموزان قلم و ذوق کافی دارند ولی روش نوشتن را نمی‌دانند. روش «کاج» از روش‌هایی است که در این بخش برای دانش‌آموزان قابل استفاده و کاربردی است.

روش کاج

این روش با بهره‌گیری از تکنیک پی. ام. آی (P.M.I) انجام می‌پذیرد و از سه کلمه «کاستن»، «افزودن» و «جالب بودن» تشکیل شده است. یکی از ارزش‌های این تکنیک آن است که دانش‌آموزان را وادار می‌سازد تا دقایقی بر خلاف قالب‌های ذهنی قبلی خود فکر کنند و به مرور نسبت به قالب‌های ذهنی خود آگاه‌تر و مسلط‌تر شوند و آمادگی ذهنی بیشتری برای خلاقیت پیدا می‌کنند. روش کار چنین است:

- ابتدا دانش‌آموز توجهش را به نکات مثبت موضوع جلب می‌کند و به ثبت نکات مثبت آن می‌پردازد.
- در مرحله بعد، به نکات منفی آن می‌پردازد و به جنبه‌های چالش برانگیز آن می‌اندیشد و آنها را ثبت می‌کند.
- نهایتاً توجه خود را به نکات جالب و تازه آن، که نه مثبت است و نه منفی، معطوف می‌کند. برای یافتن نکات جالب کافی است که جمله (چقدر جالب می‌شود اگر ...) را کامل کند.
- برای نوشتن یک بند درباره «مشورت» که در فعالیت نگارشی آمده است، می‌توان از این روش بهره جست.

- ابتدا دانش‌آموزان موضوع بند را می‌نویسند «مشورت».
- سپس فهرستی از نکات مثبت گروه خود و اعضای آن تهیه می‌کنند.
- در مرحله بعد، به شکل‌هایی که یک مشورت نادرست به وجود می‌آورد، توجه می‌کنند.
- در نهایت به نکات جالب فکر می‌کنند. چقدر جالب می‌شود اگر ...
- هر یک از موارد ذکر شده بالا تکمیل‌کننده‌هایی از موضوع‌اند. حالا با جمع‌بندی آنها دانش‌آموز یک بند درباره «مشورت» می‌نویسد در حالی که با نگاهی چند بُعدی به آن نگریسته و تمام

زوایای آن را در نظر گرفته است. از مزایای این روش پرورش ذهن چند بُعدی و فاصله گرفتن از ذهن‌هایی با مسیرهای خطی است (خلاقیت و نوآوری، آقایی فیشانی).

جلسه ششم	
۵۰ دقیقه	فعالیت کتاب نگارش (بخش ۳)

فعالیت نگارشی

نکاتی درباره خاطره‌نویسی

تعریف خاطره: برای خاطره تعریف‌های متعددی بیان شده است. از جمله گفته‌اند که «خاطره»:

- حوادث و لحظه‌های چشم‌گیر و به یاد ماندنی زندگی است.
- حادثه‌ای است که تأثیر شدید احساسی – عاطفی بر فرد داشته باشد.
- انعکاس یک رویداد یا پدیده تلخ و شیرین و جالب توجه در ذهن است.
- تصویری است ماندنی در ذهن، که آئینه واقعیت است ولی تمام‌نما نیست و رنگ خیال و عاطفه پذیرفته است.

فواید خاطره‌نویسی: با نوشتن خاطرات مهم‌ترین مسائل تاریخی و اجتماعی دوران به ثبت می‌رسد و زمینه‌ای می‌شود تا تاریخ‌نگاران با وضوح بیشتر به ثبت مسائل و تحلیل آنها بپردازند.

ویژگی‌های خاطره

الف) ویژگی‌های عمومی

- هر خاطره یادی از گذشته در بردارد.
- شامل حادثه، صحنه یا حالتی است.
- در ظرف زمان و مکان مشخص قرار دارد.
- به مشاهده و حضور وابسته است.
- در برگیرنده احساس، عاطفه و خیال است و اغلب از نشانگر تأثیرپذیری شدید روانی خبر می‌دهد.

ب) ویژگی‌های اختصاصی

- صمیمیت زبان؛
- صداقت در بیان؛
- ثر خودمانی؛
- برجستگی حوادث؛

- تحریک عواطف؛
- محدودیت خیال؛
- داشتن ابتدا و انتها؛
- روشنی و وضوح؛
- هدف داری و

نمونه‌ای از یک خاطره : من عاشق شیرشیره بودم. در یکی از دید و بازدیدها، شیرشیره بلای سرم آورد که هرگز فراموشش نمی‌کنم. آن سال برای من کت و شلوار نو خریده بودند. کت و شلوار نو برایم خیلی خیلی عزیز بود؛ چون تا آن عید هرگز کت و شلوار نو نپوشیده بودم. کت و شلوار نسبت به قد و قیافه من بزرگ بود. پدرم به خیاط گفته بود آن را کمی بزرگ‌تر بدوزد که به درد سال بعدش هم بخورد. پاچه شلوارم را تا زده بودم و آستین کتم را هم به طرف شانه تا کرده بودم. در بازی‌های بچه‌ها کمتر شرکت می‌کردم تا مبادا روی لباسم لکه‌ای بنشیند.

رفته بودیم خانه یکی از بستگان برای دید و بازدید عید. طبق معمول کاسه‌ای شیرشیره جلوی ما گذاشتند. بدون توجه به چشم غره‌های بزرگ‌ها، یک کاسه شیرشیره را تا ته نوش جان کردم و آب آن را هم سر کشیدم. در این جا بود که متوجه شدم انگورهای داخل کاسه‌ای که جلوی مادرم قرار داشت سفید است. انگورهای داخل کاسه من سیاه بود. مدت‌ها به کاسه چشم دوختم و آن قدر تحمل کردم تا بزرگ‌ترها برای خدا حافظی بلند شدند. من هم بلند شدم اما در یک فرصت مناسب مثل گربه‌ای که دستش به گوشت برسد، چنگی زدم و خوشه انگور را توی جیبم گذاشتم و به دست صاحب خانه چشم دوختم که ببینم چه قدر به من عیدی می‌دهد. عیدی من یک اسکناس یک تومانی بود. بیرون که رفتم از هر فرصتی استفاده می‌کردم تا حبه‌ای از حبه‌های انگور توی جیبم را بالا بیندازم. چقدر خوش مزه بود. ناگهان الاغی که چند حلب نفت بارش بود جلو ما سبز شد. کوچه باریک بود و برف و یخ و ...

نفی آشنا بود، مشغول دیده بوسی پدرم شد و الاغش را رها کرد. الاغ کثیف و نفت آلود یک راست به طرف من می‌آمد. خودم را کنار کشیدم که کت و شلوار عزیزم نفتی نشود که لیز خوردم و زیر دست و پای الاغ افتادم. بزرگ‌ترها به دادم رسیدند و بلندم کردند... اما شیرشیره توی جیبم له شده بود. آب از رویه آسترکت بیرون زده بود. بزرگ‌ترها داشتند برف‌های روی کتم را پاک می‌کردند که متوجه آن شدند! مرحوم مادرم دست توی جیبم کرد و خوشه انگور له شده را از جیبم بیرون کشید. یادم می‌آید که از شرم صورتم داغ شد.

(مصطفی رحماندوست)

جلسه هفتم	
املاى پايانى	۵۰ دقيقه

در این بخش توجه همکاران محترم به چند نکته مهم پیرامون درس املا جلب می‌گردد :

- توجه بیشتر به وجه آموزشی درس املا نسبت به وجه آزمونی آن؛
- انعطاف‌پذیری در انتخاب تمرین‌ها در هر جلسه املا؛
- توجه به کلمات به‌عنوان عناصر سازنده جمله‌های زبانی؛
- توجه به ارتباط زنجیروار املاهای جلسات مختلف و استخراج اختلالات املایی احتمالی برخی از فراگیران.

درس سیزدهم: آزاد (فرهنگ بومی ۲)

● اهداف آموزشی

- آشنایی با فرهنگ و آداب و رسوم منطقه مسکونی؛
- تقویت مهارت نوشتن و خلق آثار نو؛
- تقویت اعتماد به نفس دانش آموزان؛
- ارزش و بها دادن به آداب و رسوم محل زندگی دانش آموزان هر منطقه.

● آموزش

جلسه اول	
آموزش درس	۴۰ دقیقه
درک مطلب	۱۰ دقیقه

درس آزاد

در نوشتن درس آزاد توجه دانش آموزان را به عنوان درس (ادبیات بومی) و همچنین به موضوع فصل (راه زندگی)، که از نکات مهم است، جلب می کنیم.

درس آزاد مجالی است برای بروز خلاقیت دانش آموزان و چون توسط دانش آموزان تألیف می شود، می توانند اسم یا اسامی خود را در پایان درس به عنوان مؤلف آن بنویسند. متن نوشته شده در درس آزاد می تواند به صورت علمی، داستانی، تخیلی، اخلاقی، مذهبی و دینی و... باشد.

از خصوصیات درس آزاد می توان به موارد زیر اشاره کرد :

- ساده و روان و کوتاه باشد.
- زیبا و تأثیرگذار باشد.
- هدفدار و آموزنده باشد.
- در نوشتن متن درس از کلمات آشنا و قابل فهم بهره گرفته شده باشد.
- نکات دستوری در آن رعایت گردد.

و ...

بهره‌گیری از رسانه : گاهی برای ایجاد انگیزه جهت تولید درس آزاد، می‌توان از طریق لوح فشرده تصاویر مختلفی پیرامون زیست بوم ایران به نمایش درآورد.

جلسه هفتم	
حکایت	۵۰ دقیقه

حکایت

عمر گران مایه : سعدی در این حکایت مردم را به داشتن طبع بلند و دست یافتن به عزت نفس توصیه می‌کند.

انسان گاهی در زندگی بر سر دو راهی قرار می‌گیرد. سعدی می‌گوید برای لقمه‌ای نان هیچ وقت کمر خم نکنید. وقتی انسان حقیقت را می‌طلبد، اگر هم به ظاهر چیزی را از دست بدهد، در واقع چیزی بزرگ‌تر به دست می‌آورد. دو برادر می‌تواند همان جنگ بین دل و عقل انسان باشد (البته عقل دنیایی).

اگر کسی آهن گداخته را با دست خمیر کند، بهتر از آن است که دست به سینه مدام پیش امیر خم و راست شود و روحش را ببازد.

نکاتی پیرامون حکایت عمر گرانمایه

عمر گران مایه از باب اول گلستان سعدی، حکایت شماره ۳۶ نقل شده است. باب اول از گلستان سعدی درباره سیرت پادشاهان است و مطالب آن حول چند محور است :

۱- قدرت طلبی؛

۲- نصایحی که به شاهان می‌کند؛

۳- آفاقی که مناصب و پست‌های حکومتی دارند؛

۴- توصیه‌هایی به اطرافیان حاکمان.

گلستان سعدی، پربارترین نثر فارسی است که در کمتر از سه ماه نگاشته شده است، ولی دست مایه آن تجارب ارزشمندی است که در سفرهای مختلف، در دیدار با شخصیت‌ها و مردم عادی، اماکن گوناگون و همچنین تحصیلات فراوانی که داشته به دست آمده است. گلستان شامل اخلاق و پند و اندرز است و ذکر حوادثی که نتایج اخلاقی و تربیتی در بر دارد.

سعدی به دنبال نقل حادثه نیست، بلکه به دنبال این است که از آن برای بهبود زندگی انسان‌ها نتیجه

بگیرد. گلستان، تصویر جهان و زندگی است. تصویر زیبایی‌ها و زشتی‌ها و واقعیت‌های زندگی که هنرمندانه بیان شده است.

نثر سعدی در گلستان نثر مسجع است، اما به گونه‌ای ابتکاری که سنگین نیست. کلماتی را انتخاب کرده و به هم پیوسته است که «طنین موسیقی» و آهنگ مناسب و موزون و دلنواز را به گوش می‌رساند. بیشتر اشعار گلستان از خود سعدی است و این ابیات برای شاهد مثال نیست بلکه برای ادامه و تکمیل مطلب است. از نثر به نظم می‌آید و مطلب را کامل می‌کند.

درس چهاردهم: راز زندگی

● اهداف آموزشی درس

- آشنایی با نمونه‌ای فاخر از شعر نو؛
- تقویت روحیه مثبت اندیشی و علاقه دانش‌آموزان به زیبایی‌های زندگی؛
- آشنایی دانش‌آموزان با مناظره؛
- تقویت درک فلسفه زندگی؛
- آشنایی با جاندار پنداری (جان بخشی، تشخیص)؛
- تقویت عزت نفس در دانش‌آموزان.

● آموزش

جلسه اول	
آموزش درس	۴۰ دقیقه
درک مطلب	۱۰ دقیقه

● روش‌های پیشنهادی تدریس

- دکلمه خوانی؛
- گردش علمی؛
- ایفای نقش.

● روش تدریس

روش کاربردی «ایفای نقش» در کلاس :

- ۱- گروهی برای اجرای نمایشنامه داوطلب می‌شوند.
- ۲- دانش‌آموزان بر اساس ذوق و علاقه خود نقش مورد نظر را انتخاب می‌کنند.
- ۳- معلم برنامه‌ریزی، مدیریت اجرایی عملیات و برنامه نمایشی ایفاگران نقش را بر عهده می‌گیرد.
- ۴- گروه مشاهده‌گر، که بقیه دانش‌آموزان کلاس‌اند، می‌توانند در جریان یا در پایان نمایش، پیرامون عملیات و موضوع درسی نمایش اظهار نظر یا سؤال کنند.

دانش علمی در خصوص روش ایفای نقش : ایفای نقش روشی است که می‌تواند برای تجسم عینی موضوعات و درس‌هایی که برای نمایش مناسب باشند به کار رود. در این روش فرد یا افرادی از دانش‌آموزان موضوعی را به صورت نمایشی کوتاه اجرا می‌کنند. از ویژگی‌های این روش این است که مشاهده‌کنندگان با عملیات نمایش و ایفاگران نقش ارتباط عاطفی برقرار می‌کنند، با هیجان، عملیات نمایشی را می‌بینند و خود را در صحنه احساس می‌کنند. چون تمام حواس دانش‌آموزان برای مشاهده نمایشی به کار گرفته می‌شود، عمل یادگیری نیز انجام می‌گیرد.

نکات مهم درس

- پیام شعر : درک مفهوم فلسفه زندگی است.
- شعر «راز زندگی» با انتخاب مناسب شخصیت‌ها و گفت‌وگو از زبان آنها، فلسفه زیستن را به گونه‌ای زیبا به فراگیران می‌آموزد. آنچه شعر را زیباتر می‌سازد روانی زبان آن است. استفاده از آرایه تناسب در جای جای شعر، توصیف زندگی از زبان گل، ذکر ضرب‌المثل در دل شعر و اشاره گل به فلسفه زندگی، به شعر ارزش و اعتبار ویژه‌ای بخشیده است.
- این درس در فصل «آداب زندگی» آمده است و زیبا زیستن و با دیدی زیبا به زندگی نگرستن را آموزش می‌دهد، بنابراین باید در جهت تحقق اهداف فصل یعنی بهره‌گیری از فرصت‌ها برای زندگی شاداب، متعالی، رو به رشد، فعال و پرشور، تبیین و تحلیل شود.
- زبان شعر، روان، ساده، عمیق و تأثیرگذار است و با بهره‌گیری از طبیعت که همواره مظهر زیبایی است، امید به زندگی را در دانش‌آموزان می‌پروراند.
- از آن جایی که شاعر، نظر خواننده را نیز در مورد راز زندگی جويا می‌شود و فضای عمومی شعر سرشار از احساسی عاطفی و لطیف است، به خوبی در ذهن مخاطب جای می‌گیرد.
- قالب شعر : شعر در قالب نو سروده شده و از نمونه‌های موفق شعر نیمایی است. وزن و آهنگ زیبا و دلنشین شعر نیز بر جذابیت آن افزوده است.
- زبان شعر، امروزی و در نهایت سلامت و روانی است و بهره‌گیری از کنایه، اصطلاحات و ضرب‌المثل، بر تأثیرگذاری آن افزوده است.
- با توجه به توصیه فرهنگ دینی به تفکر و ژرف‌نگری در پدیده‌ها، این درس فراگیران را به تفکر و تأمل در «زندگی» سوق می‌دهد.
- شایسته است معلم با اشاره به نزول باران، سرسبزی و زنده شدن زمین‌های خشک و مرده به موضوع شکفتن اشاره کند.

● بهار به سبب آنکه این تغییر و تحوّل را به‌خوبی نشان می‌دهد، فرصت بی‌نظیری برای درک و فهم حقیقت زندگی است، بنابراین با بردن دانش‌آموزان به درون طبیعت و گردشگری در آن، این فرصت را به آنان بدهیم تا با حقیقت زندگی آشنا شوند.

● همچنین معلمان می‌توانند با تبیین درست مفاهیم زندگی و فلسفه و هدف آن، فراگیران را به گونه‌ای پیرووراندند که همواره از طبیعت درس‌های گوناگونی بگیرند و در آینده گرفتار غفلت نشوند.

● حقیقت زندگی انسان و هدف از خلقت او، محدود در همین دنیا نیست. دنیا برای آخرت آفریده شده است. دنیا «محلّ تجارت»، «مزرعه آخرت» و «محلّ آزمایش» است. خداوند انسان را آفرید و او را راهنمایی کرد تا بتواند به کمال دست یابد.

● توجه به کاربرد تناسب (مراعات نظیر) و استفاده از واژه‌های غنچه، گل و باغچه در: «گفتگوی غنچه و گل از درون باغچه باز هم به گوش می‌رسد»، نیز نکته دیگری در متن درس است.

● تناسب: تناسب آوردن واژه‌هایی از یک مجموعه است که با هم تناسب دارند. این تناسب می‌تواند از نظر جنس، نوع، مکان، زمان، همراهی و ... باشد و به آن «مراعات نظیر» و «تداعی معانی» نیز می‌گویند. این آرایه موجب تکاپوی ذهن می‌شود. مثال: موحد دستش به دعا و چشمش به امید رحمت الهی است.

● در این شعر آرایه «تشخیص» یا «جان‌بخشی» به کار گرفته شده است.

● برای نمونه: (غنچه با دل گرفته گفت) و (گل به خنده گفت) و (گل به راز زندگی اشاره کرده است) و ...

آرایه شخصیت‌بخشی (تشخیص، جاندارپنداری): هر گاه در نوشته به اشیای بی‌جان یا حتی جاندار غیر انسان، جان و روح و صفت انسانی ببخشیم، به این آرایه، جان‌بخشی می‌گوییم. مثال: ابرها گریستند.

مثال دیگر از قصه امین پور:

«آسمان تعطیل است

بادها بیکارند

ابرها خشک و خیس

هق هق گریه خود را خوردند.»

در این درس مناظره زیبای غنچه و گل به چشم می‌خورد.

● **مناظره :** مناظره با هم سؤال کردن است و به تعبیر دیگر، مکالمه و گفتگویی است دو طرفه که هر طرف با آوردن دلیل و ارائه نظرات خود سعی می‌کند برتری خویش را بر دیگری به اثبات رساند. شعر «نکوهش بیجا» از پروین اعتصامی نمونه‌ای زیبا از یک مناظره است :

نکوهش بیجا

سیر، یک روز طعنه زد به پیاز	که تو مسکین، چه قدر بد بویی
گفت، از عیب خویش بی‌خبری	زان ره از خلق، عیب می‌جویی
گفتن از زشت رویی دگران	نشود باعث نکورویی
تو گمان می‌کنی که شاخ گلی	به صف سرو لاله می‌روی
یا که همبوی مشک تاتاری	یا ز ازهار باغ مینویی
خویشتن، بی سبب بزرگ مکن	تو هم از ساکنان این کویی
ره ما گر کج است و ناهموار	تو خود این ره چگونه می‌پویی
در خود آن به که نیک‌تر نگری	اول آن به که عیب خودگویی
ما زبونیم و شوخ جامه و پست	تو چرا شوخ تن نمی‌شویی؟

جلسه دوم	
دانش‌زبانی	۲۰ دقیقه
فعالیت‌های کتاب‌نگارش (بخش ۱)	۳۰ دقیقه

دانش‌زبانی

تشخیص یا انسان‌نمایی، جان بخشیدن به سایر اشیا و مفاهیم است. به عبارت دیگر هرگاه حالات و رفتار انسان را به سایر پدیده‌های خلقت نسبت دهند آرایه تشخیص به کار برده‌اند.

نمونه دیگر: مثال: ساعت دیواری نفس‌های آخر را می‌کشد، باید باتری‌اش را عوض کنم...

می‌برد لذت از نوازش آب ساحل بی‌خیال خواب آلود

نوازش کردن به آب ولذت بردن و بی خیال بودن به ساحل نسبت داده شده است.

یکی قطره باران ز ابری چکید خجل شد چو پهنای دریا بدید
خجالت کشیدن و دیدن به قطره آب نسبت داده شده است.

فعالیت نگارشی

فعالیت نگارشی سوم

نکاتی پیرامون مبالغه: گاهی هنرمندان به گونه‌ای می‌سرایند و می‌نویسند که سخن از واقعیات دور می‌شود و جنبه بزرگ نمایی به خود می‌گیرد.

بزرگ نمایی همان افراط در توصیفات و بیان احساسات به گونه‌ای مؤثر است که به آن اغراق می‌گوییم و سه نوع است:

۱- مبالغه: آن است که گوینده چیزی را ادعا می‌کند که هم از دیدگاه عقل و خرد ممکن و شدنی است هم طبق عادت، عملی است. مثال: پشت دستم را داغ کرده‌ام که ضامن کسی نشوم. مثال دیگر: سعدی می‌گوید:

اندرون باتو چنان انس گرفته است مرا که ملالم ز همه خلق جهان می‌آید

هر چند می‌دانیم که سعدی در سفر بوده و با مردم هم ارتباط داشته است.

۲- اغراق: آن است که عقلاً ممکن باشد ولی طبق عادت ناممکن و ناشدنی. مثال: چه آبی بخورد چه نقاشی نفیسی بکشد!
مثال دیگر:

ز دیدنت نتوانم که دیده بر دوزم و گر معاینه بینم که تیر می‌آید

(سعدی)

او آن چنان محو تماشای دیدن تصویر بود که اگر تیر هم می‌آمد و به چشماش می‌خورد، بسته نمی‌شد. این سخن از نظر عقلی امکان دارد که کسی آن قدر حواسش به چیزی باشد که از اطرافش بی‌خبر باشد ولی طبق عادت غیر ممکن است، زیرا در این حالت ناخودآگاه پلک به هم می‌خورد:

۳. غلو: آن است که نه عقلاً و نه طبق عادت ممکن نباشد. نه با عقل و خرد جور در می‌آید نه به صورت عادی در زندگی نمونه داشته است. مثال: او مدعی است اگر اراده کند کوه را کاه و کاه را کوه می‌کند!

مثال دیگر:

شد تن من چنان که گر خواهد مگس آسان ز جای بریاید

(مسعود سعد سلمان)

جلسه سوم	
بخوان و بیندیش	۵۰ دقیقه

نکاتی پیرامون بخوان و بیندیش پیاده و سواره

بهره‌گیری از روش تدریس «ایفای نقش» در تدریس بخش بخوان و بیندیش «پیاده و سوار» هنگامی که با یکدیگر همکاری می‌کنیم، از نوعی انرژی جمعی برخوردار می‌شویم، که به آن «هم افزایی» گفته می‌شود. طراحی الگوهای تدریس گروهی (فعالیت محور) نیز به همین منظور است که از پدیده «اجتماعات یادگیری» بهتر استفاده کنیم.

در تعریف نقش آمده است: «نقش» شیوه منحصر به فرد و ویژه‌ای است که شخص در برخورد با دیگران به آن خو می‌گیرد و از خود نشان می‌دهد و در حوزه آموزش و پرورش به اجرای گفتاری (خواندن) و نمایشی بخش‌هایی از یک متن درسی گفته می‌شود تا فراگیران، آن را برای دیگران بیان کنند و به تصویر می‌کشند.

برای اجرای این روش، دانش‌آموز خود را به جای فردی دیگر می‌گذارد و تا آنجا که ممکن است، تفکر و احساسات او را تجربه می‌کند و می‌کوشد نقش‌های مختلف را تشخیص دهد و در مورد رفتار خود و دیگران بر حسب نقش‌ها بیندیشد. آموزش این مفهوم پیش از استفاده از این الگو، می‌تواند برای دانش‌آموزان سودمند باشد.

معمولاً روان‌خوانی‌ها، حکایت‌ها و برخی از درس‌های کتاب فارسی ششم، ظرفیت اجرای چنین روش تدریسی را دارند. روان‌خوانی «پیاده و سوار» متنی است که برای اجرای این روش تدریس برگزیده شده است. هنگام اجرای این متن به روش ایفای نقش مراحل و گام‌های زیر را مورد توجه قرار می‌دهیم.

گام نخست: مسئله را شناسایی می‌کنیم، آن را روشن می‌سازیم و بررسی می‌کنیم؛ مثلاً دشواری راه و خستگی، مسئله‌ای است که مرد بزاز با آن رو به روست.

گام دوم: شرکت‌کنندگان را برای اجرای نقش‌ها بر می‌گزینیم و نقش‌آنها را تحلیل می‌کنیم (در این متن از چهار شخصیت بهره می‌گیریم: راوی داستان، مرد پیاده (بزاز)، مرد سوار و خرگوش).

گام سوم : دانش آموزان را که به عنوان مشاهده گر هستند، آماده می کنیم و وظایف آنها را یادآور می شویم. (بیان شیوه ارزشیابی به صورت فردی و گروهی درباره شخصیت های داستان، پیام داستان و ... از پرسش هایی است که آنها پس از دیدن و شنیدن متن نمایش باید به آن پاسخ دهند).

گام چهارم : صحنه نمایش، اجرای نقش ها و سیر فعالیت ها را تنظیم می کنیم. پیاده و سوار در مرکز صحنه قرار می گیرند، راوی در گوشه ای از صحنه می ایستد و خواندن متن را آغاز می کند. پس از به پایان رسیدن متن مختص راوی، پیاده و سوار به اجرای (خواندن) متن مربوط به شخصیت خویش می پردازند.

گام پنجم : نمایش را اجرا می کنیم.

گام ششم : نمایش را مورد بحث و گفتگو قرار می دهیم و از دانش آموزان ارزشیابی گروهی و فردی به عمل می آوریم.

چنانچه امکان داشته باشد می توان پس از اجرای مرحله پنجم (اجرای نمایش)، نمایش را به گونه ای اجرا کرد که مرد سوار به خواسته خود دست یابد. آن گاه نمایش را از دیدگاه مخاطبان بررسی و تحلیل می کنیم.

پیام کلی داستان، تصمیم گیری عاقلانه، دوراندیشی و آینده نگر است. در این خصوص حضرت علی (ع) می فرماید: عاقل ترین مردم کسی است که بیشتر در عاقبت کارهایش بیندیشد. (شرح غرالحکم)

آثار آینده نگری از نگاه دین

- ۱- درست اندیشی؛
 - ۲- آمادگی رویارویی با مشکلات؛
 - ۳- پیشروی به سوی هدف؛
 - ۴- آرامش خاطر.
- آثار روان شناختی آینده نگری :
- ۱- ایجاد انگیزه؛
 - ۲- هدفمندی؛
 - ۳- هویت یابی؛
 - ۴- استفاده از فرصت ها.

جلسه چهارم	
۳۵ دقیقه	املا
۱۵ دقیقه	تمرین خواندن (روان خوانی با رعایت لحن)

تمرین خواندن (لحن): این شعر مناظره‌ای بین غنچه و گل است. در مناظره آنچه اتفاق می‌افتد رقابت کردن با یکدیگر است و بحث و گفتگو و پرسش و پاسخ. در این نوشته‌ها معمولاً لحن پرسش‌کننده محکم و گاهی به دور از خردگرایی است. در حالی که لحن پاسخ‌دهنده آرام و متین و توأم با خرد است. این گونه متن‌ها را می‌توان به شیوه «نقش آفرینی» اجرا نمود.

● املا

از اهداف املا نویسی می‌توان به پرورش حافظه دیداری و تقویت حافظه کوتاه مدت اشاره کرد. همچنین می‌توان از اهدافی چون تقویت دقت و تمرکز در متن و تمرین، بازآموزی و دست‌ورزی در نوشتن نام برد.

جلسه پنجم	
۳۰ دقیقه	فعالیت کتاب نگارش (بخش ۲)
۲۰ دقیقه	ارزشیابی

فعالیت نگارشی

فعالیت شماره دوی تصویر نویسی عینی و فعالیت شماره سه تصویر نویسی «ذهنی» است. در تصویرنویسی عینی، هدف نوشتن درباره اجزا و عناصر تصویر است و لازمه اش خوب نوشتن، دقت در تصاویر، بررسی، خواندن و درک عناصر دیداری است. در واقع هر تصویر، بهانه بسیار مناسبی برای پویایی ذهن و سپس دست مایه ای برای نوشتن است. از هر تصویر، موضوعات فراوانی را می توان برگزید و درباره اش نوشت. مهم نیست که کدام بخش از تصویر را موضوع نوشتن قرار می دهیم. آنچه در این کار ارزش دارد، چگونگی بیان و درک و تفسیر ما از تصویر و قدرت پرورش موضوع است. تصویر نویسی ذهنی مرحله ای دشوارتر از تصویر نویسی عینی است، زیرا دانش آموزان باید ابتدا با بهره گیری از تخیل و تصور موضوع را در ذهن خود پرورش دهند و در مرحله بعد به نگارش آن بپردازند.

جلسه ششم	
فعالیت کتاب نگارش (بخش ۳)	۵۰ دقیقه

فعالیت نگارشی

در این فعالیت، خلاصه نویسی، که از روش های مفید در تمرین نویسندگی است، معرفی می شود. اجرای این فعالیت به گزیده گویی و پرهیز از طولانی شدن بیهوده مطالب کمک می کند. هدف از خلاصه نویسی آن است که خواننده بدون صرف وقت بر روی جزئیات و نکات کم اهمیت متن، به منظور اصلی نویسنده پی ببرد.

جلسه هشتم	
درک متن - هنر و سرگرمی	۵۰ دقیقه

هنر و سرگرمی

همان گونه که می دانید در کتاب های فارسی از سه نوع خط نسخ یا خط خواندنی، خط تحریری یا خط نوشتنی و خط نستعلیق یا خط هنری استفاده شده است. در این فعالیت آنچه باید مورد توجه قرار گیرد تقلید دیداری و نوشتاری خط تحریری است. هدف اصلی این است که دانش آموزان در هنگام رونویسی، از راه تمرین و تکرار، مشق نظری آن را بیاموزند.

هدف اصلی این بخش توجه دانش‌آموزان به زیبانویسی است. همکاران محترم شایسته است زمینه زیبانویسی مهارت‌های لازم را کسب نمایند.

بخش دوم این فعالیت مربوط به یافتن رمز جدول است. در مورد یافتن رمز این جدول، نکته ضروری این است که وقتی دانش‌آموزان به سطر آخر جدول می‌رسند هنوز جدول کامل نشده است و برای ادامه شمارش باید به نقطه شروع برگردند.

جلسه نهم	
۵۰ دقیقه	املا ی پایانی

● املا

یافتن لغاتی که بار املائی دارند از متن درس و یافتن کلمات هم خانواده برای آنها، هم در تقویت املا و هم در گسترش دامنه لغات به دانش‌آموزان کمک می‌کند.

گاه می‌توان متن املا را به صورت پلی کپی در اختیار دانش‌آموزان قرار داد. تا دانش‌آموزان واژه‌های نادرست را بیابند و شکل درست آن را بنویسند.

فصل ششم

علم و عمل

اهداف

- ۱- آشنایی با آداب مطالعه؛
- ۲- آشنایی با آداب نظم خوانی؛
- ۳- آشنایی با آداب حکایت گویی؛
- ۴- آشنایی با فواید قصه و قصه گویی؛
- ۵- آشنایی با پیامد و پاداش رفتار درست و نادرست؛
- ۶- آشنایی با بزرگان علم و معرفت از طریق نمونه‌های ارزنده نظم و نثر.

طراحی واحدهای یادگیری فصل ششم

درس پانزدهم: میوه هنر

● اهداف آموزشی درس

- آشنایی با نمونه‌ای برجسته از شاعر توانمند معاصر؛
- آشنایی با قالب قطعه؛
- تقویت مهارت در فهم و درک مناظره در قالب شعر؛
- تقویت روحیه مثبت اندیشی و تمرین بخشی؛
- گسترش درک و شناخت آفات بی‌حاصلی و بی‌ثمری؛
- آشنایی با شبه جمله و کاربرد آن.

● آموزش

جلسه اول	
آموزش درس	۴۰ دقیقه
درک مطلب	۱۰ دقیقه

● روش‌های تدریس پیشنهادی

روش تدریس کارایی گروه

در روش تدریس «کارایی گروه»، این نکته‌ها مورد توجه قرار می‌گیرد:

نخست اینکه دو فکر یا بیشتر بهتر از یک فکر است و همه می‌توانند از یکدیگر یاد بگیرند. دوم آنکه روش تدریس گروهی مورد علاقه دانش‌آموزان است و از خود، توجه بیشتری به فرایند تدریس نشان می‌دهند.

- پیش از آغاز فعالیت‌های گروهی، ضمن مطالعه هدف‌ها، آنها را با دانش‌آموزان در میان می‌گذاریم و انتظارات خود را بیان می‌کنیم. انتظارات در قالب چنین جمله‌هایی بیان می‌شوند:
- سعی کنید شعر (واژه‌ها، ترکیب‌ها و بیت‌ها) را با لحن درست و مناسب بخوانید.
 - مفهوم کلی شعر را بیان کنید.
 - مفهوم هر یک از بیت‌ها را بیان کنید.

- پیام‌های شعر را شرح دهید.
- با استفاده از واژه نامه پایان کتاب، معنی لغت‌های تازه درس را بیابید و به کمک آنها بیت‌ها را معنی کنید.
- و ... پس از آنکه انتظارات راهنمای تدریس برآورده شد، گام‌های آموزش را این گونه پی می‌گیریم:

گام یکم: دانش‌آموزان را گروه‌بندی می‌کنیم و قوانین کار گروهی یادداشت برداری، بحث و گفتگوی آهسته، زمان بندی و ... را با آنان در میان می‌گذاریم. فراگیران متن «میوه هنر» را به صورت فردی مطالعه می‌کنند و در زمان اختصاص یافته، یادداشت برداری‌های لازم را انجام می‌دهند.

گام دوم: در این مرحله، پرسش‌هایی را که بر پایه اهداف، طراحی کرده‌ایم، در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌دهیم. این پرسش‌ها، غالباً ترکیبی از سؤال‌های کوتاه پاسخ و کوتاه توضیح است. برای پاسخ دادن به سؤال‌های کوتاه توضیح، لازم است اهداف اساسی متن پوشش داده شود، مانند: پیام متن را در یک یا دو جمله بنویسید. در طراحی پرسش‌های کوتاه پاسخ می‌توانیم از انواع سؤال‌های صحیح و غلط، چند گزینه‌ای، کامل کردنی و وصل کردنی، بهره بگیریم، مانند:

الف) در مصراع: «دهقان چو تنور خود از این هیمه بر افروخت»، کدام واژه به معنی «هیزم» است؟
.....

ب) در سؤال «الف» کدام کلمه نقش «فاعل» را دارد؟

الف) هیمه □ ب) تنور □ ج) دهقان □

پ) در مصراع «آن شاخ که سر بر کشد و میوه نیارد»، معنی «سر بر کشد» چیست و این عبارت چه نامیده می‌شود؟
.....

در پرسش‌های «کوتاه توضیح» از این گونه سؤال‌ها می‌توان بهره گرفت:

الف) معنی مصراع «از گفته ناکرده و بیهوده چه حاصل؟» را بنویسید.

.....
.....

ب) پیام متن را در یک سطر بنویسید.

.....
.....

گام سوم: در مراحل قبل، هر یک از دانش‌آموزان به پرسش‌های مطرح شده، شخصاً پاسخ می‌دهند. هنگامی که سرگروه‌ها، پاسخ اعضای گروه خود را جمع‌آوری کردند، دوباره به همان

سؤال‌ها به شکل گروهی پاسخ می‌دهند. اعضای گروه در مورد هر یک از پاسخ‌ها بحث می‌کنند، دلایل خود را برای صحت انتخاب خود یادآور می‌شوند و از اطلاعات دیگر اعضای گروه بهره می‌گیرند و شواهد را ارزیابی می‌کنند.

گام چهارم: در این مرحله، کلید سؤال‌ها در اختیار گروه‌ها قرار می‌گیرد. اعضای گروه با مقایسه پاسخ‌های خود و کلید سؤال‌ها، درک مناسب‌تری از متن درس به دست می‌آورند.

گام پنجم: در این مرحله، سرگروه نمره پاسخ‌های فردی و گروهی را مقایسه و محاسبه می‌کند و نمره مؤثر بودن یادگیری را محاسبه می‌کند.

گام ششم: راهنمای آموزش به جمع‌بندی مطالب می‌پردازد. لحن و آهنگ مناسب شعر را بیان می‌دارد و با ارزشیابی تکوینی، دانش‌آموزان را برای بخش‌های بعدی آموزشی آماده می‌سازد.

نکات مهم درس

● قالب درس: قطعه

قالب قطعه: قطعه شعری است که مصرع‌های زوج آن هم قافیه‌اند. موضوع آن اخلاقی، اجتماعی، تعلیمی است. ابیات قطعه از ابتدا تا پایان به یکدیگر مربوط‌اند و تعداد ابیات قطعه بین ۳ تا ۱۵ بیت است. اما گاهی این تعداد تا به ۵۰ بیت و بیش از آن هم رسیده است. از میان شعرای پارسی‌گو، انوری، ابن‌بیمین و پروین اعتصامی بیش از دیگران به این قالب پرداخته‌اند.

بیت اول: (یکی روز): به معنی یک روز، روزی (قید زمان)

● نمونه‌ای از قطعه

خلید خار درشتی به پای طفلی خرد به هم برآمد و از پویه بازماند و گریست
بگفت مادرش این رنج اولین قدم است ز خار حادثه، تیه وجود خالی نیست...

● **پیام شعر میوه هنر:** سرانجام بی‌ثمری و بی‌حاصلی، خواری و نابودی است.

● **شعر «میوه هنر»** مناظره‌ای است بین سپیدار و تبر.

● در این شعر از جان بخشی (جاندار پنداری، تشخیص) بهره گرفته شده است.

نکات مهم شعر

بیت دوم: بین واژه‌های «بیخ، بن، شاخ» و «تیشه، هیزم شکن، آره، نجار» تناسب وجود دارد. منظور از دست قدر همان دست تقدیر و سرنوشت است.

کاین موسم حاصل بُود : اکنون زمان ثمربخشی است.
 در بیت ششم : آتش گر (آتش + گر) کلمه غیر ساده است.
 در بیت هفتم : «آوخ» شبه جمله است.
 معنی بیت هشتم : در نهایت هر یک از اجزای من به گوشه‌ای افتاد. دیگر از من چیزی باقی نماند و نیست و نابود شدم. در این بیت بین واژه‌های «تار، پود، جامه» تناسب وجود دارد.
 معنی بیت هشتم : شاخه‌ای که مغرورانه سر بلند کند و حاصل و ثمری نداشته باشد، سرانجامی به جز نیستی و نابودی نخواهد داشت، (شاخ : مخفف شاخه).
 معنی بیت نهم : ای کسی که ادعای فضل و هنر داری ثمره انسان چیزی به جز دانش و حکمت نیست اگر آماده قدم نهادن در این راه هستی، بسم الله.
 میوه فروش هنر : ترکیب اضافی (هنر : مضاف‌الیه، میوه فروش : مضاف)
 مفهوم بیت دوازدهم با ضرب المثل : «دو صد گفته چون نیم کردار نیست» هم سویی دارد.
 گفته بیهوده : سخن بی ارزش
 بیت سیزدهم : بین واژه‌های «شب و روز و مه و سال» تناسب وجود دارد. روز عمل و مزد : منظور روز قیامت است.

● شبه جمله (صوت) :

کلمه‌ای که به تنهایی معنی یک جمله دارد و برای بیان حالات روحی و درونی چون شادی، تعجب، افسوس و ... به کار می‌رود، شبه جمله یا صوت نامیده می‌شود.

نمونه‌هایی از شبه جمله :

آرزو ← کاش، الهی / تحسین : مرحبا، به به / تأسف : دریغا، آه / تعجب : عجب، شگفتا /
 تنبیه : زنهار، مبادا / امر ← خاموش، بسم الله / احترام : چشم / جواب و تصدیق : آری، بله،
 البته /

برخی از شبه جمله‌ها «قالب عربی» دارند و عیناً در زبان و خط فارسی رواج یافته‌اند : تقبّل الله، بارک الله، احسنت، ماشاء الله (آنچه خدا بخواهد).

● کلمات مخفف درس :

شاخ (مخفف شاخه) / ز آتش (ز مخفف از)
 زین جامه (زین مخفف از این) / مه (مخفف ماه)
 دی (مخفف دیروز) / پار (مخفف پارسال)

● کلمات غیر ساده درس :

سپیدار (سپید + دار ← سپیدار : درخت سفید) اسم مرکب/ هیزم شکن (هیزم + شکن) اسم مرکب

نگونسار (نگون + سار) اسم مشتق/ دانش (دان + ش) اسم مشتق
میوه فروش (میوه + فروش) اسم مرکب/ گفتار (گفت + ار) اسم مشتق
سرافرازی (سر + افراز + ی) اسم مشتق – مرکب/ امسال (ام + سال) اسم مشتق.

● در این شعر نمونه‌هایی از قید زمان به کار رفته است.

از جمله : یکی روز، موسم، شام، سحر، شب، روز، مه و سال، امسال، پار

جلسه دوم	
دانش زبانی	۲۰ دقیقه
حکایت	۳۰ دقیقه

دانش زبانی

شبه جمله : منظور از شبه جمله، کلمه یا گروهی از کلمات اند که غالباً برای بیان حالات عاطفی گوینده به کار می‌روند و همچون جمله، پیامی را از گوینده به خواننده منتقل می‌سازند؛ اما چون برخلاف جمله، از دو بخش نهاد و گزاره، تشکیل نشده‌اند، «شبه جمله» نامیده می‌شوند. مثال : دوری و دوستی، من و دروغ؛ صوت کلمه‌ای است که نقش فعل یا جمله را بازی می‌کند، بی‌آنکه شکل آنها را داشته باشد و برای بیان عواطف و احساسات، به کار رود. در برخی از کتاب‌های دستوری، شبه جمله، اصوات نامیده شده است.

برای بیان حالات روحی و درونی چون شادی، تعجب، درد، افسوس و مانند آنها از کلماتی همچون به‌به، وه، آه، آوُخ و جز آنها استفاده می‌شود که به آن «شبه جمله» یا «صوت» می‌گویند.

اقسام شبه جمله :

شبه جمله امید و آرزو و دعا : کاش، ای کاش، الهی، ان شاء الله؛
شبه جمله تحسین و تشویق : خوب، آفرین، مرحبا، به به، بارک الله؛
شبه جمله درد و تأسف : آه، واویلا، وای، دریغ، فریاد؛

شبه جمله تعجب : به، وه، اوه، عجب، شگفتا؛
 شبه جمله تنبيه و تحذير : امان، مبادا، زنه‌ار؛
 شبه جمله امر : يا الله، بسم الله، خاموش، خفه؛
 شبه جمله احترام و قبول : چشم، قربان، اى به چشم؛
 شبه جمله جواب و تصديق : بله، آرى، البته، اى، اى والله (اى والله تلفظ عاميانه آن است).
 کاربرد شبه جمله :

جانشين جمله است و همراه حرف اضافه به كار مى رود و متمم مى گيرد :
 مرچبا به اين فكر و اندیشه!
 جانشين جمله پايه است و همراه حرف ربط مى آيد و جمله پيرو مى گيرد :
 افسوس كه افسانه سرايان همه خفتند!
 اى كاش كه هر روز شما را مى ديدم!
 بى همراهى حرف اضافه و حرف ربط به كار مى رود و حكم جمله مستقل دارد :
 بارك الله! به شما تبريك مى گويم.
 آفرين! خوب نوشته اى.
 بدون حرف اضافه و حرف ربط به كار مى رود و نقش قيدي پيدا مى كند :
 علم و آزادگى و حُسن و جوانى و هنر عجباً هيچ نيرزد كه بى سيم و زرم!
 بدون همراهى حرف اضافه و حرف ربط در جايگاه مسند :

خوشا شيراز و وضع بى مثالش خداوندا، نگه دار از زوالش

حكايت

پيام حكايت افلاطون و مرد جاهل : اين حكايت دانش آموزان را با رفتار بزرگانى چون افلاطون آشنا مى كند. همچنين چابلويسى را مورد نكوهش قرار مى دهد و موجب تقويت عزت نفس و بى توجهى به تملق هاى بى پايه و اساس مى گردد.

جلسه سوم	
۳۰ دقيقه	فعاليت هاى كتاب نگارش (بخش ۱)
۲۰ دقيقه	تمرين خواندن (روخوانى)

فعالیت نگارشی

هدف از فعالیت شماره دو تقویت درک دیداری فراگیران است.
در فعالیت شماره سه از بین عبارات داده شده موارد زیر شبه جمله اند :

یارب

دریغ

بارالها

تمرین خواندن

خواندن، از مهم‌ترین مهارت‌هایی است که کودکان در دوره ابتدایی، به آن دست می‌یابند و کسب این مهارت، مبنایی برای کوشش‌های تحصیلی آینده آنان خواهد بود. این مهارت دارای فرایندی بسیار پیچیده و مراحل گوناگونی است. ناتوانی در خواندن و نوشتن معمولاً دانش‌آموز ناتوان در یادگیری را با مشکلات بیشتری مواجه می‌سازد.

در صورتی که آموزگاران محترم با انواع خطاهای خواندن آشنایی داشته باشند می‌توانند با اتخاذ روش‌های صحیح، دانش‌آموزان را در برطرف کردن این خطاها یاری دهند. برخی از خطاهای نوشتن به شرح زیر است :

- ۱- حذف : فراگیرنده در موقع خواندن، بعضی از کلمه‌ها یا بخش‌هایی از جمله را حذف می‌کند.
- ۲- افزایش : گاهی کلمه‌ای را لابه‌لای متن قرار می‌دهد که وجود ندارد.
- ۳- جانشین‌سازی : لغتی را جانشین لغت دیگر می‌کند.
- ۴- تکرار : بعضی از کلمه‌ها را موقع خواندن تکرار می‌کند.
- ۵- حذف و اضافه کردن : گاهی حروفی را به کلمه اضافه یا از آن حذف می‌کند.
- ۶- وارونه‌سازی : در موقع خواندن مثلاً کلمه «باد» آن را «داب» می‌خواند.
- ۷- خواندن نادرست : گاهی جمله را سریع و بی‌دقت یا کند و لغت به لغت قرائت می‌کند.
- ۸- فقدان درک مطلب : هم‌زمان با قرائت متن، مطلب آن را درک نمی‌کند.

جلسه چهارم	
۳۵ دقیقه	املا
۱۵ دقیقه	تمرین خواندن (روان خوانی با رعایت لحن)

● املا

به منظور ایجاد تنوع در املاهای کلاسی می‌توان از روش‌های گوناگونی بهره جست. یکی از این روش‌ها بهره‌گیری از تکنیک بارش مغزی است. برای اجرای این روش، معلم از دانش‌آموزان می‌خواهد که به کمک این تکنیک، با استفاده از حروف واژه‌های مشخص شده واژه‌های جدید بسازند.

جلسه پنجم	
۳۰ دقیقه	فعالیت کتاب نگارش (بخش ۲)
۲۰ دقیقه	ارزشیابی

فعالیت نگارشی

فعالیت شماره یک: هدف از این فعالیت تقویت توانایی بازگردانی نوشته از نظم به تراس است.

فعالیت شماره دو: در این فعالیت می‌توانیم توجه دانش‌آموزان را به زندگی نامه‌نویسی جلب کنیم. هر انسانی سرگذشتی دارد که داستان زندگی گذشته اوست. کارهایی که از انسان سر می‌زند و رویدادهایی که برایش رخ می‌دهد، سرگذشت او به شمار می‌آید. این سرگذشت با دوروش، پایدار می‌ماند:

۱- نگهداری از ماندگارهای گذشته؛

۲- نوشتن و یادداشت کردن کارهای انجام شده.

تاریخ زندگی در حقیقت، گزارش زندگی گروهی و گذشته انسان است، یعنی چیزی بسیار فراتر از سرگذشت فردی.

اهمیت زندگی نامه:

- ۱- دلبستگی ذهن کنجکاو انسان به جست‌وجوگری در گذشته‌ها؛
- ۲- شناخت علل پیشرفت یا عقب‌ماندگی مردمان گذشته و کنونی؛
- ۳- افزایش تجربه در زندگی کنونی و آینده؛
- ۴- یادآوری نیکنامی دادگران تاریخ و بدنامی ستمگران و بیدادگران؛
- ۵- آموختن درس میهن دوستی و فداکاری و خدمتگزاری؛
- ۶- به کارگیری آموزه‌های فراوان به منظور تأثیرگذاری در زندگی فردی و اجتماعی.

جلسه ششم	
۵۰ دقیقه	فعالیت کتاب نگارش (بخش ۳)

فعالیت نگارشی

تکمیل داستان‌های ناتمام یا تغییر دادن پایان داستان‌ها با هدف بازسازی وقایع، یکی از روش‌های پرورش خلاقیت و نوآوری در نوشتن است.

فعالیت شماره دوی این صفحه به بازگردانی به نثر ساده اشاره می‌کند.

بازگردانی به نثر ساده: بازنویسی، برگرداندن نثر و نظم قدیمی به زبان ساده و قابل فهم امروزی است و هدف از آن آشنایی عامه مردم، به ویژه کودکان و نوجوانان، با آثار ادبی گذشته به منظور ارتباط با فرهنگ غنی اسلامی و حفظ پیوند با گذشته خود است.

بازنویسی متون کهن به زبان امروزی شیوه‌ای است که باعث خلق آثار بسیاری شده است. از آن جمله می‌توان بازنویسی متون کهن ادب فارسی توسط مرحوم مهدی آذریزدی تحت عنوان قصه‌های خوب برای بچه‌های خوب اشاره کرد که مورد استقبال بسیار قرار گرفته است.

آشنایی با متون کهن و مفاهیم و مضامین عالی آنها کمک می‌کند که تسلط، به زبان فارسی بیشتر شود و دایره لغات ما گسترش یابد. با بازنویسی کردن این متون، نگارش ما بهتر خواهد شد. با انجام دادن این فعالیت می‌توان دانش‌آموزان را با بسیاری از کلمات، مترادف‌ها و معادل‌ها آشنا ساخت.

جلسه هفتم	
املا پایانی	۵۰ دقیقه

● املا

به منظور تقویت درک شنیداری دانش‌آموزان، گاه می‌توان متن املا را قبل از شروع برای دانش‌آموزان قرائت کرد. دانش‌آموزان در این زمان چیزی نمی‌نویسند و تنها گوش می‌دهند.

در هنگام تصحیح کردن املا، گاه می‌توان نوشتن شکل صحیح لغات نادرست را به دانش‌آموزان واگذار نمود. پس از تصحیح املا توسط معلم و مشخص نمودن واژه‌های نادرست، هر یک از دانش‌آموزان به صورت انفرادی، شکل درست آنها را از کتاب پیدا می‌کنند و بالای واژه نادرست می‌نویسند. این فعالیت موجب افزایش دقت دانش‌آموزان و همچنین تعمیق یادگیری آنان می‌شود.

درس شانزدهم: آداب مطالعه

● اهداف آموزشی درس

- تقویت علاقه‌مندی به مهارت مطالعه؛
- آشنایی با خصوصیات دوست خوب؛
- شناخت کاربردی فواید قصه خوانی؛
- آشنایی با نمونه فاخری از متون نثر کهن؛
- آشنایی با واژه سازی‌های نو.

● آموزش

جلسه اول	
آموزش درس	۴۰ دقیقه
درک مطلب	۱۰ دقیقه

این درس به بررسی ویژگی‌های دوست خوب و انتخاب شایسته دوست و همچنین برشماری خصایل دوست شایسته می‌پردازد. که یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های کودکان و نوجوانان است و همچنین فواید قصه خوانی و شنیدن قصه را مطرح می‌سازد.

● روش تدریس پیشنهادی

روش تدریس بحث گروهی

مراحل اجرا

مرحله اول: آمادگی و برنامه ریزی

انتخاب موضوع

۱- موضوعات و عناوین «روش بحث گروهی» و ارتباط آنها با هدف، باید در قالب کلمات و

جملات صریح و روشن بیان شود.

در این درس مطالعه و آداب آن به عنوان موضوع مطرح می‌شود.

۲- فراهم کردن «زمینه‌های مشترک»: قبل از شروع بحث گروهی، لازم است سطح اطلاعات شاگردان درباره موضوع یکسان شود.

۳- تعیین نحوه آرایش شبکه‌های ارتباطی: ترتیب قرار گرفتن و نشست فراگیران، در نوع ارتباط مؤثر است.

مرحله دوم: روش اجرای بحث گروهی

۱- وظایف معلم در روش بحث گروهی

الف) فراهم کردن امکانات:

شایسته است این جلسه از کلاس در کتابخانه انجام پذیرد.

در صورتی که شرایط لازم برای استفاده از کتابخانه مهیا نباشد از جلسه قبل، به دانش‌آموزان تأکید می‌کنیم هر یک چند کتاب مورد علاقه خود را به همراه داشته باشند.

ب) شرکت در بحث: معلم موظف است در شروع بحث، ابتدا هدف و ضوابط بحث گروهی را شرح دهد و باید نقش خود را در جریان بحث تا حد یک شنونده کاهش دهد.

ج) کنترل و هدایت بحث:

۲- وظایف شاگردان در جریان بحث گروهی

معلم باید نقش شاگردان را دقیقاً به آنان گوشزد کند. شاگردان باید درباره موضوع از قبل، مطالعه کنند. وسط حرف دیگران نپرند. با یکدیگر صحبت نکنند، کاملاً به صحبت‌های دیگران گوش دهند، انتظار نداشته باشند که نظر آنها حتماً پذیرفته شود.

محاسن و محدودیت‌های روش بحث گروهی

الف) محاسن

۱- سهیم شدن در عقاید و تجربیات یکدیگر (دانش‌آموزان)؛

۲- تقویت حس همکاری و احساس دوستی؛

۳- ارزیابی افراد از خود؛

۴- تقویت اعتماد به نفس و پرورش روحیه نقادی؛

۵- تقویت قدرت مدیریت و رهبری فراگیران؛

۶- تقویت قوه استدلال و اندیشه و نظم بخشی به افکار.

ب) محدودیت‌ها:

تنها محدودیت این شیوه زمان بر بودن آن است.

● دعوت از یک نویسنده

در صورت امکان از یک نویسنده یا کسی که اهل مطالعه است و به کتاب و کتابخوانی علاقه‌مند است دعوت می‌کنیم تا در مرحله آخر مطالبی را پیرامون مطالعه و تجربه شخصی خود بیان کند.

● نکاتی درباره درس

الف) معانی برخی از عبارات مهم درس :

- محنت و شدت گذشتگان : سختی‌ها و مرارت‌های پیشینیان.
- دل از مال دنیا و دنیا بردارد : از دنیا و ثروت‌های دنیوی دل بکند.
- با خود تکرار کرده باشد تا فرو نماند : با خود مرور کرده است که از گفتن آن ناتوان نباشد.
- نثر را وقت و وقت به نظم آراسته گرداند : در این جمله وقت و وقت به معنای گاهی آمده است.
- باید داند جماعت لایق چه نوع سخن است : باید داند که چه سخنانی مناسب و شایسته افراد حاضر است.

● بزرگان گفته‌اند : نظم در قصه خوانی چون نمک است در دیگ. (تشبیه) در این جمله نظم به نمک تشبیه شده است. چون نمک چاشنی بخش غذاست و نظم هم به سخن مزه می‌بخشد به چنین کاربردی تشبیه می‌گویند.

- پس اعتدال نگاه باید داشت : در هر کاری اصل در میانه‌روی است.
- در چشم مردم سبک شود : در نظر مردم فرد بی ارزشی جلوه می‌کند.
- صاحب آن نظم را در اول یا آخر، یاد کند و فاتحه و تکبیر گوید :
- بر صاحب آن شعر رحمت فرستد و آن به بزرگی یاد کند.

ب) کاربرد قصه‌گویی در درس :

در ادبیات فارسی، قصه‌گویی باعث کسب مهارت زبانی می‌شود. در کنار برنامه‌های آموزشی با نقل قصه‌ای می‌توان به جای خشکی و یکنواختی، تنوع و جذابیت را نشان داد و فرایند یاددهی - یادگیری را اثر بخش‌تر کرد.

پ) شیوه‌های قصه‌گویی

قصه‌گویی انواعی دارد. از آن جمله می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد :

قصه‌گویی ساده، قصه‌گویی همراه با تقلید صدا، قصه‌گویی همراه با حرکات اعضای بدن، قصه‌گویی همراه با پرده خوانی و...

ت) فولید قصه گویی

- ۱- افزایش قدرت تفکر و گوش دادن همراه با درک مطلب؛
 - ۲- عادت دادن کودکان به شنیدن سخن و اظهار عقیده؛
 - ۳- تقویت و رشد مهارت کلامی؛
 - ۴- ایجاد صمیمیت بین مربی و دانش آموز؛
 - ۵- عمق بخشیدن به دانش؛
 - ۶- اثرگذاری بر تکوین شخصیت کودکان.
- با توجه به موارد مذکور شایسته است، داستان‌هایی متناسب با گروه سنی دانش آموزان پایه ششم انتخاب شود و با شیوه‌های مختلف در کلاس قصه خوانی گردد.

● کلمات هم نویسه (هم نگاشت)

کلماتی که از نظر نوشتار یکسان اند اما از لحاظ آوایی متفاوت اند، هم نویسه و هم نگاشت نامیده می‌شوند.

مانند (کَرَم، کَرِم، کَرْم، کَرَم) (مُسْلِم، مَسْلَم)

(کُل، گِل) (کُشتی، کِشتی) (کَلک، کِلک)

نو بهار است در آن کوش که خوشدل باشی

که بسی گُل بدهد بار و تو در گِل باشی

گوهر مخزن اسرار همان است که بود

حَقّه مِهَر بدان مِهَر و نشان است که بود

(حَقّه: کیسه کوچک)

مفهوم کلی شعر

راستی باعث نیک نامی می‌شود. راستی و درستی پیشه کردن و با انسان‌های راست گو و درستکار هم نشین شدن و از انسان‌های دروغ گو و ناپاک دوری گزیدن پیام کلی شعر است.

جلسه دوم	
واژه آموزی	۲۰ دقیقه
بخوان و حفظ کن	۳۰ دقیقه

واژه آموزی

هدف از این بخش گسترش دامنه واژگان با بهره‌گیری از ساخت واژه است (بدون اینکه به مباحث دستوری آن پرداخته شود). در این بخش معلم با بهره‌گیری از روش‌های گوناگون، از جمله روش دریافت مفهوم می‌تواند یادگیری را تثبیت کند.

بخوان و حفظ کن

در بخش «بخوان و حفظ کن» معلم می‌تواند به عنوان فعالیت انتخابی، دانش‌آموزان را به انتخاب، گزینش و حفظ اشعار مرتبط با موضوع درس تشویق نماید. هدف از این فعالیت تقویت آشنایی دانش‌آموزان با مفاخر شعر و ادب ایران زمین و همچنین تقویت علاقه‌مندی آنان به شناخت آثار فاخر است.

جلسه سوم	
۳۰ دقیقه	فعالیت‌های کتاب نگارش (بخش ۱)
۲۰ دقیقه	تمرین خواندن (روخوانی)

فعالیت نگارشی

در بخش اول این فعالیت یکی دیگر از شیوه‌های واژه‌سازی به کمک بهره‌گیری از قاعده ترکیب، در زبان فارسی، آموزش داده می‌شود. تمرین واژه آموزی از طریق هم نویسه‌ها و همچنین واژه‌سازی با «خوان» و «خوانی» صورت می‌پذیرد. همکاران گرامی با آوردن نمونه‌های مختلف از این ساخت زبانی (کلمه + خوان و خوانی) دانش‌آموزان را نسبت به شناخت و کاربرد ترکیب‌سازی بیشتر آشنا سازند

جلسه چهارم	
۳۵ دقیقه	املا
۱۵ دقیقه	تمرین خواندن (روان خوانی با رعایت لحن)

● املا

با توجه به اهمیت نقطه گذاری در املا گاه می توان متن املا را به صورت پلی کپی بدون نقطه تدوین نمود.

املاي موريانه اي : یکی دیگر از روش های املايی «املاي موريانه اي» است که به منظور افزايش تمرکز فراگیران و توجه به درک شنیداری آنان، در این بخش معرفی می گردد :

در این طرح، متنی را از قبل می نویسیم و بعضی از حروف را که بار املايی دارند از متن حذف می کنیم. پس از توزیع برگه ها، متن را خیلی سریع برای دانش آموزان می خوانیم و آنها نیز جای خالی را پر می کنند.

از ویژگی های مثبت این روش کوتاه بودن زمان اجرای آن است.

بدان که ... خواندن و شنیدن، فایده بسیار دارد :

اول آنکه از احوال ... خبردار شود.

دویم آنکه چون... بشنود، نظر او به قدرت الهی، گشاده گردد.

سیم، چون... و شدت گذشتگان شنود، داند که هیچ کس از بند محنت آزاد نبوده است، او را..... باشد.

چهارم، چون... ملوک و مال سلاطین گذشته شنود، دل از مال دنیا و دنیا بردارد و داند که با کس، وفا نکرده و نخواهد کرد.

پنجم، عبرت بسیار و تجربه او را حاصل شود.

جلسه پنجم	
فعالیت کتاب نگارش (بخش ۲)	۳۰ دقیقه
ارزشیابی	۲۰ دقیقه

فعالیت نگارشی

انتخاب عنوان نوشته : انتخاب عنوان یکی از ساده ترین و در عین حال تأثیر گذارترین مراحل نوشتن است.

نخستین نقش «عنوان» وحدت بخشیدن به نوشته است. در مرحله بعد می توان گفت «عنوان» خوانندگان را به دام داستان اندازد.

برای مثال «خوشه‌های خشم» به ذهن جان اشتاین بک خطور می‌کند و عنوان کتاب معروفش می‌شود. یا «بر باد رفته» بیش از دیگر عناوین داستان مشهور مارگرت میچل (مانند فردا روز دیگری است)، اثری شاعرانه و دراماتیک می‌شود.

عناوین دقیقاً کی و از کجا سرچشمه می‌گیرد؟

همینگوی می‌گفت: «پس از پایان داستان، فهرستی از عناوین را تهیه می‌کنم؛ گاهی بیش از صد عنوان؛ سپس شروع می‌کنم به تجزیه و تحلیل آنها و گاهی این کار را با تمامی اسامی انتخاب شده انجام می‌دهم.»

اغلب، شنیدن نخستین انتخاب عنوان، برای کتاب‌های مشهور، آدمی را غافلگیر می‌کند. چارلز دیکنز در ابتدا می‌خواست اسم رمان کلاسیک خود «خانه قانون زده» را «خانه ویرانه توم بیگانه» بگذارد؛ و کتاب دیگرش «روزگار سخت» در ابتدا «دو با دو می‌شود چهار» نام داشت.

جلسه ششم	
فعالیت نگارش (بخش ۳)	۵۰ دقیقه

فعالیت‌های نگارشی

فعالیت‌هایی که بر پایه برداشت دانش‌آموزان از مثل‌ها استوار شده است و اگر است و پاسخ مشخص را نمی‌توان برای آن در نظر گرفت. یک نمونه از مفاهیمی مثل «این دغل دوستان که می‌بینی، مگس‌اند گرد شیرینی» می‌تواند به شرح زیر باشد:

بعضی از افراد فقط به این دلیل با انسان از در دوستی وارد می‌شوند که از این دوستی سود و نفعی به دست آورند و فقط در زمان خوشی و شادی با او هستند و در زمان گرفتاری و مشکلات او را رها می‌کنند.

در واقع مانند مگسانی هستند که هر جا شیرینی باشد در آن جا جمع می‌شوند و وقتی تمام شد، پراکنده می‌شوند و از این دست می‌توان به مثل محاوره‌ای زیر اشاره کرد:

«تا پول داری رفیقتم، قریبون بند کیفیتم».

جلسه هفتم	
املاي پایانی	۵۰ دقیقه

● املا

یکی از روش‌های املا قرار دادن واژه‌های دارای بار املائی در جدول کلمات متقاطع است. دانش‌آموزان، ضمن مطالعه درس، واژه‌ها را از داخل جدول پیدا می‌کنند و دور آنها خط می‌کشند.

ع	ت	ب	ا	ث	م
ب	د	ت	ع	ا	س
ر	ا	ل	ع	م	ت
ت	ا	ح	و	ا	ل
ن	ف	ا	ت	ح	ه
ا	گ	ت	ش	ذ	گ

عبرت، فاتحه، ثابت، گذشتگان، احوال، مستمع، اعتدال

درس هفدهم: ستاره روشن

● اهداف آموزشی درس

- آشنایی با نمونه فاخری از نثر کهن؛
- تقویت روحیه ارج نهادن به بزرگان؛
- تقویت روحیه راست گویی و صداقت و دوری از عیب جویی؛
- گسترش و افزایش گنجینه واژه‌ها و مهارت کاربرد واژه‌های مخالف؛
- تقویت توانایی دریافت پیام درس؛
- تقویت روحیه احترام گذاشتن به والدین.

● آموزش

جلسه اول	
آموزش درس	۴۰ دقیقه
درک مطلب	۱۰ دقیقه

● روش‌های تدریس پیشنهادی

- روش بارش مغزی؛
- روش کارایی گروه؛
- روش روشن سازی طرز تلقی.

روش روشن سازی طرز تلقی: پس از خواندن درس فرهنگ، که نثری کهن دارد، می‌توان به ترتیب زیر از روش روشن سازی طرز تلقی بهره جست: جملاتی ناقص درباره پیام درس و اهمیت فرهنگ توسط معلم مطرح می‌گردد و دانش‌آموزان با تکمیل جملات، طرز تلقی خود از فرهنگ را بیان می‌کنند. سپس دانش‌آموزان به صورت گروهی طرز تلقی خود را ارزیابی می‌کنند.

طرز تلقی افراد بر رضایت شخصی‌شان اثر می‌گذارد. به همین دلیل جنبه مهمی از یادگیری محسوب می‌شود. در مرحله اول که معلم سؤالی را مطرح می‌کند (مثلاً پیام درس را مورد سؤال قرار می‌دهد) به فراگیران کمک می‌کند تا با پاسخ دادن به سؤال یا تکمیل یک جمله طرز تلقی خود را

ارزیابی کنند. در مرحله بعد فراگیران دور هم جمع می‌شوند تا این طرز تلقی را مورد بررسی قرار دهند و بهترین مورد را انتخاب کنند. سپس مجدداً هر فرد پاسخ خود را تکرار می‌کند تا مشخص شود که آیا تغییری در آن رخ داده است یا خیر. به این صورت فراگیران قادر می‌شوند طرز تلقی شان را بر یک پایه محکمی از حقایق، اطلاعات و منطق، استوار گردانند.

عمده‌ترین ویژگی این روش تقویت تفکر انتقادی در دانش‌آموزان و نیز زمینه‌سازی شرایطی برای شنیدن عقاید متفاوت است.

نکات مهم درس

● اصطلاحات و عبارات :

راست گفتن پیشه گیرید، که روی را روشن دارد :

راست گویی و صداقت در پیش گیرید که موجب روشنی و نورانی شدن چهره شما می‌گردد.

هر که شما را به زاد بزرگ‌تر باشد وی را بزرگ‌تر دارید :

حرمت کسانی را که از شما بزرگ‌ترند نگاه دارید و به آنان احترام بگذارید.

● **تاریخ بیهقی :** تاریخ بیهقی کتابی تاریخی است به زبان فارسی، درباره دوره پادشاهی مسعود غزنوی، نوشته ابوالفضل محمد بن حسین بیهقی. این کتاب بخشی از کتاب مفصلی به نام «جامع التواریخ» است. این کتاب درباره اتفاقات چهل و دو ساله پادشاهی غزنویان است در سی فصل.

تاریخ بیهقی هم از جنبه تاریخ نگاری و هم از جنبه ادبی بسیار درخور توجه است. در این کتاب به مراسم و آداب و رسومى مانند : خطبه خواندن، خلعت دادن و جشن مهرگان و... اشاره شده است. از جنبه ادبی سبک نگارش کتاب گیرایی و دلپذیری خاصی دارد. تاریخ بیهقی از بهترین نمونه‌های تثر و اوج بلاغت زبان فارسی شمرده می‌شود. تثر کتاب حاکی از تسلط بیهقی به زبان فارسی و عربی است. بیهقی برای باورپذیر کردن و اثرگذاری بیشتر، کتابش و همچنین برای ایجاد کشش حساسیت در خوانندگان، این کتاب را به صورت داستانی نگاشته است.

● از بزرگمهر چه می‌دانیم :

داستانی که درباره بزرگمهر در کتاب آمده، به بخش «بزرجمهر و زندانی شدنش» مربوط می‌شود.

● **بزرگمهر در لغت :** در لغت بزرگمهر به معنای «آفتاب بزرگ» یا «صاحب محبت بزرگ» است.

بزرگمهر بختگان فرزند بختگ وزیر خردمند انوشیروان، شاه ساسانی بود که ابتدا به منظور آموزش فرزند انوشیروان (هرمز) گماشته می‌شود و به دلیل کیاست و خوش رفتاری، کم کم به مقام

وزارت می‌رسد و در امور کشورداری با شایستگی بسیار به انوشیروان خدمت می‌نماید. وقتی حکیمان هندوستان برای آزمودن هوش حکیمان ایرانی بازی شطرنج را با خود به ایران آوردند، تنها بزرگمهر توانست رمز آن را کشف کند و در مقابل، بازی «نرد» را ابداع نمود و آن را برای شاه هندوستان فرستاد. در نوبتی دیگر فرمانروایان روم صندوقچه‌ای مُهر شده به دربار ایران فرستادند که ایرانیان محتوای درون آن را حدس بزنند از بین درباریان و دانشمندان تنها بزرگمهر توانست راز صندوقچه را حدس بزند.

● چند سخن از بزرگمهر

- اگر خرسند و رضا باشی، زندگی به دلخواه سپاری.
- آدمی باید از گناه بپرهیزد و هر چه را بر خویش نمی‌پسندد به دوست و دشمن خود روا ندارد.
- در آیین خرد در هر کاری اندیشه باید.
- برای آدمی، دشمن دانا از دوست نادان بهتر.
- هر که تن درست و نیرو دارد، هرگز سخن نادرست نمی‌گوید. دروغگویان بیمار و ناتوان و زبون اند.

● چند حدیث برای احترام به بزرگان

- نگاه با محبت فرزند به پدر و مادرش عبادت است. پیامبر اکرم (ص)
- آن کسی که بزرگ‌ترها را احترام نکند و به کوچک‌ترها محبت نکند، از ما نیست. امام صادق (ع)
- نیکی کردن به پدر و مادر بر جای جهاد می‌نشیند. پیامبر اکرم (ص)
- کسی که به والدین خود از روی غضب بنگرد در حالی که والدین بر او ستم کرده باشند، خداوند نماز او را نمی‌پذیرد. امام صادق (ع)
- هر که پدر و مادر خود را راضی کند، خدای را از خودراضی کرده است و هر کس آنان را به خشم آورد، خدای را به خشم آورده است. پیامبر اکرم (ص).

جلسه دوم	
۲۰ دقیقه	دانش زبانی
۳۰ دقیقه	فعالیت‌های کتاب نگارش (بخش ۱)

● دانش زبانی

نظر به اینکه در این درس، موضوع آموزش، یادآوری یکی از روابط معنایی بین کلمات است، ضرورت دارد به کلماتی که با هم رابطه تضاد معنایی و ناسازی دارند، اشاره شود. به این دسته از واژه‌ها کلمات مخالف یا متضاد هم می‌گویند. مقصود از «متضاد یا مخالف»، تضاد و اختلاف و ناسازی در معنای واژه‌هاست.

فعالیت‌های نگارشی بخش اول :

هدف از این فعالیت بازیابی کلمات متضاد است.

(دوست، دشمن)، (هستم، نیستم)، (دوستان، دشمنان)، (زندگی، مرگ)

جلسه سوم	
بخوان و بیندیش	۳۰ دقیقه

● تحلیلی بر بخوان و بیندیش: آوای گنجشکان

متن زیر، تحلیل و کالبدشکافی داستان «آب انبار» مرادی کرمانی است که به قلم دکتر فریدون اکبری سلدرد، و با عنوان رد تیمار داشت نفس در «آب انبار» نوشته شده، یادآور می‌شویم عنوان «آوای گنجشکان» نوشته شده است.

هوشنگ مرادی کرمانی ۱۶ شهریور سال ۱۳۲۳ در روستای سیرچ، از توابع بخش شهداد کرمان، متولد شد. از سال ۱۳۳۹ در کرمان و ضمن همکاری با رادیو محلی کرمان نویسندگی را آغاز کرد و در سال ۱۳۴۷ با چاپ داستان در مطبوعات، فعالیت مطبوعاتی‌اش را گسترش داد. نخستین داستان او با حال و هوای طنز به نام «کوچه ما خوشبخت‌ها» در مجله خوشه منتشر شد. این نویسنده آثار داستانی درخور توجهی نوشته است که از جمله آنها می‌توان به «قصه‌های مجید»، «خمره»، «مربای شیرین»، «بچه‌های قالی باف‌خانه»، «شما که غریبه نیستید» و تازه‌ترین اثرش «آب انبار» اشاره کرد. در این نوشته، به معرفی، نقد، کالبدشکافی محتوا و شیوه کار مرادی، پرداخته‌ایم.

داستان «آب انبار» برآمده از باب چهل و چهارم کتاب ارجمند قابوس‌نامه (عنصرالمعالی، ۱۳۷۳، ص ۲۶۲) «در آیین جوانمرد پیشگی» است. مرادی کرمانی خود در زیر نویس یکی از صفحات آب انبار می‌نویسد: «هنگام نگارش دو سه فصل اولیه این داستان، به یاد حکایت کوتاهی از کتاب «قابوس‌نامه» از آثار قرن پنجم بودم» (ص ۱۱).

چکیده داستان :

روزی از مکتب خانه، بانگ سگ به گوش می‌رسد. شیخ مکتب دار که برای دمی آرامش به منزل رفته بود، با شنیدن این آوا، آسیمه سر، خود را به مکتب می‌رساند (این پرده از نمایش داستان، نقطه آغاز و شاید اوج رویداد است زیرا همه چیز از این نقطه، شروع می‌شود) و می‌بیند یکی از کودکان (عماد) چونان سگی برای همکلاسی اش (الماس) بانگ می‌کند تا پاره‌ای از نان و حلوای زعفرانی او را به دست آورد. شیخ با دیدن این صحنه، دل گران می‌کند و سر بر دیوار می‌کوبد و برخورد و کرده‌ها و نتیجه تربیت کودکان، های‌های می‌گیرد.

پس از آن شیخ به تندی بر الماس می‌تازد و عماد را هم سرزنش می‌کند. الماس مکتب را رها می‌کند و در زیر زمین کارگاه پدر بازرگانش به کار می‌پردازد و پس از مدتی کار در این فضا و دیدن بسیار چیزها و چشیدن مزه تلخی‌ها و سختی‌ها، چراغ معرفتی در دلش پدیدار می‌شود و سرانجام به مکتب بازمی‌گردد.

چنین فراز و فرود شخصیتی در رفتار بقیه اشخاص داستان نیز، به گونه‌ای دیگر تکرار می‌شود. حتی شیخ مکتب خانه هم، دست به تأدیب نفس می‌زند. پدر الماس، پدر عماد و نیز در پایان، حاکم شهر هم در فرایند دگرشدن و فرارفتن از خویش قرار می‌گیرند. این داستان به صورت زمانی کوتاه، در سی پاره یا شماره ساماندهی شده است. در پی، برخی از عناصر این داستان را بررسی می‌کنیم :

۱- موضوع : تعلیم و تربیت در مکتب خانه و بازنمودن فضای مکتب خانه‌ای در آموزش روزگاران پیشین، اصلی ترین موضوع این داستان سی پاره است.

۲- درون مایه : جانمایه اصلی این داستان، دگرگونی و انقلاب درون و تقلب احوال شخصیت‌هاست. آیین جوانمردی پیشه کردن، خاکسار شدن و به زیر رفتن و با نهاد خاکی خو گرفتن و سپس سربر آوردن و سبز و شکوفا شدن، تمام حرف این زنجیره سی حلقه داستانی است. آزمندی سر همه نگون بختی‌ها و قناعت پیشه کردن سر حلقه‌هایی است، آن چنان که «ابن یمین» (۱۳۴۴، ص ۴۰۹) می‌گوید :

اگر پاک طبعی و پاکیزه کار	توقع به درگاهِ دونان مبر
لت نان خشک از سرِ خوانِ خویش	خوری، به که با دیگران، گلشکر
به یک استخوان، صلح کن چون همای	مگس وار، بر گردِ حلوا مبر

به دیگر سخن، پیام داستان این است که «خاک شو تا سبز شوی» (ص ۵۸) و گر نه زیاده خواهی

و آزمندی، انسان را به خاک نگون بختی در خواهد غلتاند. جالب این است که تحوّل و دگردیسی‌ها از پایین جامعه، از فرودستان آغاز می‌شود و در پایان به طبقه فرادستان جامعه (حاکم) می‌رسد. به هر روی، پیام کلیدی این اثر، پروردن نفس است. به همین سبب، شیخ مکتب دار در همه کار و کردارهای تعلیمی خود در پی تربیت نفس کودکان تلاش می‌کند تا از گذرگاه ادب درس، آنان را در ادب نفس به پروردگی برساند.

رویدادهای داستان در یک شهر کویری رخ می‌دهد. شهری که مردمش از آب‌انبار استفاده می‌کنند، هیچ تصویر و توصیفی از فضای شهر داده نمی‌شود. شاید ریشه در خاطرات دوران خردسالی نویسنده درحوالی کرمان دارد.

کالبد شکافی محتوایی

در چشم من این داستان، یک پوسته دارد و یک هسته پوسته، همان است که زنجیره حوادث را در مکتب خانه و شهر، نشان می‌دهد. از این دید می‌توان گفت داستان آب انبار گونه‌ای باز آفرینی سال‌های پار و پیرار نویسنده و آمیختن آن با حکایتی از ادبیات کهن است. این نگاه، داستان را در سطح، نگه می‌دارد و همه پویه‌ها و گفته‌های اشخاص در معنای برونی واژه‌ها و کلام دریافت خواهد شد و خواننده به نهان خانه شخصیت‌ها و لایه‌های دنیای متن، گام نخواهد گذاشت.

در این نوع نگرش، همه چیز به اینجا می‌انجامد که کودکانی در مکتب خانه دور از چشم مکتب‌دار با هم بازی می‌کردند. یکی برای دستیابی به حلوا صدای سگ در می‌آورد و آن دیگری به او حلوا می‌داد تا این کار را تکرار کند. معلم مکتب در این میان سر می‌رسد و سرزنش و عتاب آغاز می‌شود. و دیگر ماجرا.

شاید بر پایه «قصه‌های مجید»، «داستان آن خمره» و دنیای حاکم بر فضای ذهن و زبان نویسنده و آثارش، این گونه گفته شود که قصه‌های مرادی کرمانی، ژرفا و عمق ندارند و شخصیت‌ها نیز چندسویه و چندلایه نیستند و بر همین بنیاد آب انبار را هم از بیرون ببینند و ساختمان برونی آن را به یاد بسپارند. اما گمان من این است که برای پی بردن به پیام اصلی داستان آب انبار باید از پلکان آن به زیر رفت تا لایه زیرین و خنکای نسیم چهره نواز آن را پس از بر آمدن و چشم به دنیای بیرون گشودن، به دیده دل درک کرد. از این رو به نظر می‌رسد مرادی کرمانی از خاطره‌پردازی و روایتگری آمیخته به شوخی و طنز در قصه‌های پیشین، عبور کرده است. به فراخور سن و سالش، ژرفای نگاه و پختگی محتوایی نوشته اش فزونی گرفت و اکنون او همان شیخی است که پس از آموختن ادب درس، به تأدیب و تیمار نفس درون خود و دیگران به رسم جوانمردان و فتیان، رو می‌آورد.

غرورشکنی، خاک نهادی، خودشکنی، پست شدن و هست شدن و خلاصه، پوست انداختن و تولد دوباره جوهره و جانمایه این کتاب است. باورم این است که مرادی کرمانی به پایه‌ای از گشایش چشم درون و عظمت در نگاه، رسیده است که پدیده‌های پیرامونی را چونان در سمایه‌ای می‌بیند و به بازخوانی و کشف زیبایی‌ها می‌پردازد و از آن لذت می‌برد. زیرا از شیخ آموخته است که هر جا می‌تواند مکتب باشد، به شرط آنکه تو شاگرد باشی (ص ۶۳).

شگردهای آموزشی مکتب خانه

۱- بهره‌گیری از تمثیل یکی از راه‌های چابک سازی ذهن و سبب زایایی آن است که نوشته را گیرا و اثرگذار می‌سازد و آن آموزه را در ذهن و ضمیر خواننده یا شنونده، جای گیر می‌کند. مرادی کرمانی در این داستان، همچون مولوی در مثنوی، از چند تمثیل ساده برای بیان مفاهیم روان شناختی و معرفت شناختی سود برده است. این تمثیل‌ها چون بجا و کاملاً در پیوسته با سیر داستانی به کار گرفته شده، مانند گل میخ‌هایی است که ذهن سرکش را به بند می‌کشاند. مانند تمثیل بهره‌گیری از تخم مرغ برای فهماندن صبر و شکیبایی (ص ۱۲۹) یا زیر خاک کردن دانه گندم برای شکفتن (ص ۹۸) که همین معنی را مولوی در مثنوی معنوی (دفتر سوم، بخش ۱۳ - دعوت باز بطن را از آب به صحرا، بیت ۴۵۳ به بعد) این گونه پرورانده است:

بین که اندر خاک، تخمی کاشتم	گرد خاکی و منش افراشتم
حمله دیگر تو خاکی پیشه‌گیر	تا کنم بر جمله میرانت، امیر
آب از بالا به پستی در رود	آن گه از پستی به بالا بر رود
گندم از بالا به زیر خاک شد	بعد از آن او خوشه و چالاک شد
دانه هر میوه آمد در زمین	بعد از آن سرها بر آورد از دفین
اصل نعمت‌ها ز گردون تا به خاک	زیر آمد، شد غذای جان پاک
از تواضع چون ز گردون شد به زیر	گشت جزو آدمی حی دلیر

(مولوی، ۱۳۷۰، ص ۳۷۵)

همچنین در بیت‌های زیر (از بخش ۹۵ دفتر سوم بیت‌های ۲۰۶۵ و ۲۰۶۶، ماجرای هفت مرد شدن آن هفت درخت)، همین معنای خاک شدن و شکفتن را مولوی به زیبایی نشان داده است:

دانه پرمغز با خاک دژم خلوتی و صحبتی کرد از کرم
خوشتن در خاک کلی محو کرد تانماندش رنگ و بو و سرخ و زرد
(مولوی، ۱۳۷۰، ص ۴۲۷)

«تمثیل» چون با تصویرسازی ذهنی مخاطب و عنصر مقایسه همراه می‌شود، درک و دریافت آموزه‌ها را ساده‌تر می‌کند و میان دنیای متن با جهان ذهن خواننده پل می‌زند. آذری نجف‌آباد (۱۳۷۸: ۱۷) تصویر را، راه میان‌بر و کوتاه آموزش زبان می‌داند و معتقد است: تصویر، پشتوانه معنی است. تصویر به کمک درک جمله‌ها می‌شتابد و زبان‌آموز با بهره جستن از قدرت بینایی خود، تدریجاً به درک معنی جمله‌ها می‌رسد. سخن دیگر، اینکه «کارکرد تصویر، کارکرد تکثیر و بازتولید است؛ به بیان «گاستون باشلار»: تصویر، یک ادراک حسی میرا نیست بلکه زبانی است که زاده می‌شود». (ریکور، ۱۳۷۸، ص ۵۵).

به نمونه دیگر از تمثیل‌های آب انبار توجه کنید:

«ممنون گفت: چیزی به من بیاموز که ندانم.

شیخ، کوزه آب خویش که در کنار داشت، پیش ممنون گذاشت. کوزه‌ای دیگر از کودکی گرفت. کوزه خویش به ممنون داد.

● آب نخواستم، کوزه نخواستم. به من چیزی بیاموز.

● شیخ گفت: کوزه را نگه دار تا در آن، آب این کوزه ریزم.

شیخ از کوزه خود در کوزه ممنون آب ریخت. کوزه در دست ممنون پر بود. آب از سر آن ریخت. ممنون گفت: به من چیزی بیاموز.

بار دیگر، شیخ در کوزه پر، آب ریخت. ممنون گفت: این کوزه جا ندارد. مرا دیوانه می‌دانی. آری، من دیوانه‌ام. ممنونم. آنچه باید بیاموزم، آموختم. ممنون ... ممنون.

ممنون برخاست، آب کوزه در کنار درخت خالی کرد. کوزه خالی پیش شیخ آورد و گفت: این یعنی، «خالی شو تا پر شوی» (ص ۵۰).

۲- توجه به محسوسات و پدیده‌های دیداری، البته این از ویژگی‌های اصلی هر خردمند ریزین و انسان هوشمند است که از رهگذر حواس برونی مانند خوب دیدن، دقت در گوش دادن و خواندن انتقادی به بارش مغزی می‌رسد. هجویری صاحب کشف المحجوب در این باره سخن جالبی دارد، وی می‌گوید حواس ظاهر درهای کسب علم هستند «کلیت علوم را حصول، ازین پنج در بُود: یکی

دیدن و دیگر شنیدن، سدیگر چشیدن، چهارم بویدن، پنجم بسودن، و این پنج حواس، سپاه سالاران علم و عقل اند» (هجویری، ۱۳۷۱، ص ۴۱۵).

نویسنده آب انبار با درنگ و تأمل در زوایای یک حکایت کوتاه قابوس نامه و باریک نگری در تمام اضلاع آن و ایجاد نقبی در دل آن سخن هزار ساله عنصرالمعالی، به آبشخور زایا و گوارایی دست یافت و دیگر اینکه در جایگاه شیخ مکتب خانه نیز از این شیوه به زیبایی بهره برده است.

در زبان آموزی یکی از نخستین درگاه‌های آموزش و یادگیری، چشم است. چشم یکی از آفرینش‌ها و انشاهای آفریدگار است، بدان سان که در قرآن کریم آمده است: هوالذی انشأ لکم السمع ووالابصار والافئده (مؤمنون ۷۸).

چشم مانند هر عضو دیگر بدن نیاز به تربیت و پرورش دارد تا به پایه و مایه‌ای برسد. اگر این نرمش دیداری در پروردگی چشم به کار آید، خوب دیدن به مهارت‌های دیدن انتقادی، عبرت اندوزی و درس آموزی چشمی و سواددیداری می‌انجامد و دریا و اقیانوس ذهن و دامنه زبان آموز را فراخ و فربه می‌سازد.

دو چشم، همچون دو جویبارند که به درون ذهن سرازیرند، چشمان، درون ریزند، زیرا نموده‌ها و نگاره‌های دیداری و نمادها و نشانه‌های خطی و نوشتاری دنیای بیرون ذهن و زبان را به جهان درون می‌برند. شگردهای تربیت سواد بصری عبارت اند از: درنگ در پدیده‌های دیداری و محسوس، باریک نگری، ریزینی و دقت، پرسش درباره پدیده‌های پیرامونی، دگرگونه دیدن و ...

۳- گشودن چشم حس و عاطفه، یکی از لطیف‌ترین و نازترین کاری که شیخ مکتب‌دار به هنگام درس انجام می‌دهد، به بازی و تماشا کشاندن حواس و عواطف کودکان در کنار و همراه با آموزش رسمی است، یعنی پرورش حس و عاطفه به کمک سکوت، سکوتی که سرشار از نکته‌هاست و گوش سپردن به آوای طبیعت. «علم با مشاهده آغاز می‌شود. مشاهده عبارت است از ادراک چیزها و رویدادها و روابط میان آنها با واسطه حواس سالم و به کمک ابزارهایی که بر دامنه و دقت حواس می‌افزایند. بنابراین تعریف، و برخلاف تصور غلط معمول که فقط ادراک از راه حس بینایی را مشاهده می‌پندارند، آنچه از راه هریک از حواس ادراک شود، مشاهده است. شنیدن صدا مشاهده است، چشیدن خوراکی مشاهده است، بویدن گل مشاهده است، تشخیص زبری و نرمی، سردی و گرمی اشیا نیز مشاهده است ... مشاهده نخستین مرحله پژوهش علمی است ... نکته مهم این است که مشاهده درست، هنری بسیار دشوار است؛ قدرت مشاهده درست پس از تمرین طولانی و ارتکاب خطاهای بسیار حاصل می‌شود (بهزاد، ۱۳۹۰، صص ۱۲ و ۱۳). شیوه‌ای که امروزه برای پرورش

مهارت‌های زبانی و آفرینشگری ذهن و زبان کودکان در فرایند یاددهی – یادگیری و کاربست روش تازه و برانگیزاننده، بسیار ضروری است. به نمونه زیر، از این دید، توجه کنید :

«شیخ مکتب خانه بر تشکچه نشسته بود و بر بالش تکیه داشت. کودکان نیز بر تشکچه‌های خویش بودند و سر در کتاب حافظ داشتند. قرآن خوانده بودند و شیخ گفته بود : اکنون به آواز گنجشکان گوش می‌دهیم.

کودکان در سکوت، به آواز گنجشکان درخت مکتب خانه، گوش می‌دادند. عادت بود، میان دو درس، سکوت بود و گوش دادن به جیک جیک گنجشکان که فراوان بودند بر درخت. غوغا می‌کردند گنجشگان. عجب بود که هنگام درس، ساکت بودند. سر بر بال و سینه می‌گذاشتند. در خود بودند هیچ صدایی نبود، جز صدای شیخ

شیخ لبخند زد و گفت : به آواز گنجشکان گوش کن، هزاران سخن در آوازشان است. گوش کن، می‌شنوی.

ممنون ساکت شد. کودکان او را می‌دیدند که همه وجودش گوش شده است. گنجشکان غوغا کردند. از درخت برخاستند و در هوای مکتب چرخ زدند و بازگشتند و بر شاخه‌ها نشستند. ممنون سر برگرداند، گنجشکان را دید. گنجشکان در شاخه‌ها گفتگو می‌کردند. شیخ گفت : چه می‌شنوی؟ بر کودکان بازگو. ممنون برخاست، رو کرد به کودکان با صدای بلند گفت :

برگ درختان سبز در نظر هوشیار هر ورقش دفتری است معرفت کردگار

(صص ۴۷ و ۵۱)

۴- **شگرد قصه پردازی** : مرادی همانند مولوی در مثنوی معنوی که پیوسته زنجیره حوادث را به هم می‌پیوندد و داستانی در دل داستان دیگر می‌آورد، در چند بخش آب انبار از این شیوه بهره گرفته، به گونه‌ای که از قسمت ۱۸ به بعد، چهار قصه درونی را در ادامه پیوستار داستانی خود گنجانده است (صص ۱۱۴، ۸۸، ۸۵ و ۱۴۰).

فرجام سخن و نتیجه : سخن پایانی اینکه، داستان آب انبار نشان دهنده منحنی دگردیسی شخصیت‌ها و فروشکستن، برخاستن و فرارفتن است. این فرایند دگر شدن و تحوّل، از فرودستان به فراستان جامعه، راه یافت، آن چنان که در واپسین باره داستان می‌خوانیم : «حاکم پس از برآمدن از آب انبار، سربه آسمان بلند کرد و لب جنبانید و نجوایی کرد با خود. دل و سینه اش سبک شد» (ص ۱۵۳).

سخن دیگر آنکه، آب انبار تصویرگر فضای تعلیم و تربیت مکتب‌خانه‌ای و غلبهٔ ادب نفس در آن فضای تربیتی بر ادب درس و البته در فضای تأدیب است. شیخ در میان کودکان است و نقاب بر چهره ندارد اما میان آنها فاصله است. این داستان همچنین، اوج‌گیری اندرونهٔ نویسنده و یک تعالی شخصیتی و لعل شدگی وی را در طول سالیان نیز نشان می‌دهد. به نظر می‌آید مرادی کرمانی توانسته است تار و پود بومی‌نویسی و سفر در خاطرات کودکی را پشت سر بگذارد و از حیرت و عادت رها گردد، «هرکس هرچه ببیند، اول حیرت و کم کم عادت می‌کند» (ص ۱۳۸) و خود را به سراچهٔ حکمت و معرفت برساند و مشربی از آیین فتوت و جوانمرد پیشگی را برگزیند.

جلسهٔ چهارم	
۳۵ دقیقه	املا
۱۵ دقیقه	تمرین خواندن (روان خوانی با رعایت لحن)

● املا

ایجاد تنوع در نوشتن املا و مشارکت دادن دانش‌آموزان در طراحی متن املا تأثیرات مثبتی بر یادگیری فعال آنان دارد. به همین منظور می‌توان به شیوهٔ زیر عمل کرد:

هر گروه با کمک اعضا، یک متن املا می‌نویسد. متن املا توسط معلم جمع‌آوری و از هر متن یک بند را انتخاب می‌کند و در کلاس می‌خواند. در این بخش معلم می‌تواند انتخاب متن را نیز مورد ارزیابی قرار دهد.

لحن

مفاهیم درس ستارهٔ روشن اثر ابوالفضل بیهقی با لحن تعلیمی همخوانی دارد.

لحن تعلیمی: این لحن که به آن «لحن اندرزی» نیز می‌گویند، اگر با قرائتی آرام و آهسته باشد، در دل شنونده نفوذ می‌کند و نکات خوب زیستن را به مخاطب خود القا می‌نماید. نویسندهٔ این گونهٔ متون، از جایگاه انسانی آگاه و با زبانی شبیه به زبان پدران و معلمان دلسوز، با مخاطب خود سخن می‌گوید. در مواردی که مخاطب پایین‌تر از گوینده قرار دارد، این دلسوزی کمی به تحکم نزدیک می‌شود.

جلسه پنجم	
۳۰ دقیقه	فعالیت کتاب نگارش (بخش ۲)
۲۰ دقیقه	ارزشیابی

فعالیت کتاب نگارش

برگرداندن نشر کهن به نشر ساده امروزی :

نشر امروزی	نشر کهن
من نخستین فردی باشم که به او ایمان آورم.	نخست کسی، من باشم که بدو گَروم.
به نیکی سخن بگوئید و مراقب باشید که بدی نکنید.	نیکویی گوئید و زینهار بدی نکنید.
راست گویی را پیشه خود سازید.	راست گفتن، پیشه کنید.

جلسه ششم	
۵۰ دقیقه	فعالیت کتاب نگارش (بخش ۳)

فعالیت نگارشی

هدف از این فعالیت آشنایی با لطیفه ادبی و همچنین تقویت توانمندی درک معانی نهفته در لایه های زیرین متونی است که به شکل لطیفه در متون کهن و امروزی مشاهده می شود. لطیفه در متون کهن فارسی در حقیقت به منزله چاشنی کلام است. بی شک شناخت کنایه های موجود در این گونه متون، درک فراگیران را عمیق تر می سازد.

درک متن

هدف از این فعالیت آشنایی با حرف اضافه «تا» و همچنین آشنایی با کارکردهای «تا» به عنوان حروف اضافه ساده است.

مفهوم تا را در هریک از جمله های زیر بنویسید.
* آنها دام وتله می گذارند تا تو را در دام بیندازند.

- * تا به مفهوم «برای اینکه» به کار برده شده است.
- * تا آموزگار وارد شد دانش‌آموزان برپا خاستند.
- * تا به مفهوم «وقتی که»، «زمانی که» است.
- * از شام تا سحر بیدار بود.
- در این بخش تا به مفهوم «فاصله زمانی» به کار رفته است.
- * تاکنون چند تا کتاب خوانده‌ای؟
- و در این قسمت به مفهوم واحد شمارش به کار رفته است.
- * تا شام، نیفتاد صدای تبر از گوش
- در این بخش تا به مفهوم «فاصله زمانی» به کار رفته است.

جلسه هفتم	
کارگاه درس پژوهی	۵۰ دقیقه

یکی از اهداف از این فعالیت آشنایی فراگیران با مناظره است. مناظره در اصطلاح ادبی، شعریا نثری است که در آن دو چیز یا دو کس در مقابل هم قرار می‌گیرند و بر سر موضوعی با هم بحث و گفتگو می‌کنند تا سرانجام یکی بر دیگری غالب آید و نتیجه دلخواه و از پیش معلوم، گرفته شود. معمولاً هدف شاعر یا نویسنده از مقابله و مباحثه دو عنصر مخالف نتیجه‌ای اخلاقی است. مباحثه‌کنندگان یا انسان‌اند، یا اشیاء و جانوران و مفاهیم انتزاعی، که در قالب شخصیت‌های انسانی قرار می‌گیرند و گاه هر کدام مظهر عقیده یا طرز فکری می‌شوند. اگر چه مناظره‌ها بیشتر به شعر است، در ادبیات فارسی، مناظرهٔ منثور هم موجود است. نمونه‌ای از مناظره در شعر پروین اعتصامی:

بلبل آهسته به گل گفت شبی	که مرا از تو تمنای هست
من به پیوند تو یک رأی شدم	گر تو را نیز چنین رأی هست
گفت فردا به گلستان بازای	تا ببینی چه تماشایی هست
گر که منظور تو زیبایی ماست	هر طرف چهرهٔ زیبایی هست
پا به هر جا که نهی برگ گلی است	همه‌جا شاهد رعنائی هست

باغبانان همگی بیدارند چمن و جوی مصفایی هست
 قدح از لاله بگیرد زرگس همه جا ساغر و صهبایی هست
 نه ز مرغان چمن گمشده‌ایست نه ز زاغ و زغن آوایی هست
 نه ز گلچین حوادث خبری‌است نه به گلشن اثر پای هست
 هیچ کس را سر بدخویی نیست همه را میل مدارایی هست
 هم از امروز سخن باید گفت که خبر داشت که فردایی هست
 (پروین اعتصامی)

جلسه هشتم	
هنر و سرگرمی - درک متن	۵۰ دقیقه

هنر و سرگرمی

- تکالیف خلاقانه :** فعالیت مربوط به طراحی سؤالات خود نوعی تکلیف خلاقانه است.
- برخی از اهداف این گونه فعالیت‌ها را می‌توان به شرح زیر طبقه‌بندی کرد :
- درگیر کردن مستقیم دانش‌آموز در خلال برنامه درسی با کتاب و مسائل آموزش داده شده.
 - آشنا کردن دانش‌آموزان با نحوه طرح سؤال؛
 - ترغیب کردن تمامی دانش‌آموزان به فعالیت و توجه به تفاوت‌های فردی آنان، به‌خصوص در فعالیت‌هایی که به‌صورت گروهی و مشارکتی طراحی شده است.
 - ایجاد تنوع در کار معلم و فراگیرنده و تأکید بر نقش تعاملی معلم - دانش‌آموز.

جلسه نهم	
املا ی پایانی	۵۰ دقیقه

بسمه تعالی سوالات املائی درس هفدهم «ستاره روشن»		
نام و نام خانوادگی :	کلاس :	تاریخ :
۱- جاهای خالی را با کلمات مناسب پر کنید. (الف) ما را از علم خویش بهره دادی و هیچ چیز نداشتی تا دانا شدیم (دریق - دریغ) (ب) هر که از شمایه زاد بزرگ تر باشد، وی را بزرگ تر دارید و او نگاه دارید. (هرمت - حرمت)		
۲- املاي زیر را تصحیح کنید و شکل صحیح کلمات را بنویسید. ستاره روشن چنان خواندم که چون بزرگمهر حکیم، برادران را وصیت کرد که پیغامبری خواهد آمد، نام او محمد مصطفی (ص) اگر روزگار یابم، نخست کسی من باشم که بدو گروم، شما هم فرزندان خود را چنین وسیت کنید تا بهشت یابید. حکما و علما نزدیک وی می آمدند و می گفتند که ما را از علم خویش بهره دادی و ستاره روشن ما بودی که ما را راه راست نمودی، ما را یادگاری ده از علم خویش.		
۳- کلمات را در جای مناسب قرار دهید. (حرام، پیشه، عیب) (الف) مردمان را مکنید که هیچ کس بی عیب نیست. (ب) چشم و گوش و دست از و مال مردمان، دور دارید. (پ) راست گفتن گیرید که روی را روشن دارد.		
۴- با حروف داده شده دو کلمه بنویسید که ارزش املائی داشته باشد. (و- ک- ش)		
۵- زیر کلمات درست خط بکشید. (ازو جل، عزو جل، عزو جل) (آخر الزمان، آخر زمان، آخر الزمان)		
۶- با توجه به معنی، واژه صحیح را انتخاب کنید. (الف) ممنون بر (حصیر- حسیر) زانو زد، پیش شیخ. کتاب در کنار نهاد. (زیر انداز) (ب) گفت : اوجه نعمتی است، جز بزرگوئی و ادعا و در هم ریختگی (، ظاهر، ضاهر) ؟ (شکل، قیافه)		
۷- برای کلمات زیر دو هم خانواده بنویسید. مکتب : شعر :		
باز خورد :		

نیایش

● اهداف آموزشی

- آشنایی با نمونه فاخری از نظم؛
- تقویت امیدواری به لطف پروردگار؛
- آشنایی با سنت پسندیده نیایش و شکرگزاری پروردگار.

● روش پیشنهادی تدریس

این درس را می‌توان به روش «کارایی تیم» تدریس کرد. ابتدا گروه‌بندی انجام می‌گیرد. از اعضای هرگروه می‌خواهیم شعر را به صورت فردی صامت خوانی کنند. پس با طرح پرسش‌هایی دانش‌آموزان را به بررسی دقیق درس دعوت می‌کنیم. هر دانش‌آموز به صورت فردی پاسخ خود را به کلاس عرضه می‌کند.

پرسش‌ها مجدداً مطرح می‌شود و دانش‌آموزان در گروه درباره آنها بحث، بررسی و مشورت می‌کنند. پس از خواندن دقیق معلم با استفاده از پخش شعر همراه موسیقی، چند نفر از دانش‌آموزان شعر را می‌خوانند. جمع بندی درس با بهره گیری از نظرگاه‌های دانش‌آموزان و معلم انجام می‌گیرد.

● نکات مهم درس

- سرانجام هر کتابی به نیایش پروردگار مزین می‌گردد. در پایان کتاب فارسی نیز درس نیایش قرار گرفته است. این درس به بیان صفات الهی و نیازمندی بندگان به پروردگار می‌پردازد.
- قالب شعر مثنوی است.
- نیایش در لغت به معنای دعا و آفرین است.
- نیایش کردن به معنای دعا کردن، عبادت کردن، آفرین گفتن و ستایش کردن است.
- نیایش در شعر شاعران:

— شب تیره تا بر کشد روزچاک نیایش کنم پیش یزدان پاک

(فردوسی)

- موبد موبدان پیش ملک آمدی و ستایش نمودن و نیایش کردی او را... (نوروزنامه)

- به طاعت خانه شد خسرو کمر بست
نیایش کرد یزدان را و بنشست
- نیایش نمودند چون بندگان
به پیش کیان شاه فرخندگان
- (دقیقی)
- نیایش اثر نظامی گنجوی است. اصل این شعر در «شرفنامه» موجود است.
بخش‌هایی از نیایش اثر نظامی گنجوی :

نیایش

خدایا جهان پادشاهی تو راست	زما خدمت آید خدایی تو راست
پناه بلندی و پستی تویی	همه نیستند آن چه هستی تویی
تویی کاسمان را بر افراختی	زمین را گذرگاه او ساختی
تویی کافریدی ز یک قطره آب	گهرهای روشن‌تر از آفتاب
تو آوردی از لطف جوهر پدید	به جوهر فروشان تو دادی کلید
جواهر تو بخشی دل سنگ را	تو در روی جوهر کشی رنگ را
حسابی کزین بگذرد گم‌هی‌ست	ز راز تو اندیشه بی‌آگهی‌ست
که چندان که اندیشه گردد بلند	سر خود برون نآورد زین کمند
نبود آفرینش تو بودی خدای	نباشد همی‌هم تو باشی به جای
- (نظامی)

کتابنامه

- آقازاده، محرم و فضل، رخساره، راهنمای آموزش در کلاس‌های چند پایه، انتشارات آیت، تهران، ۱۳۸۴.
- آذریزدی، مهدی، قصه‌های برگزیده از مرزبان‌نامه، بازنویسی، تهران، امیرکبیر، ۱۳۷۰.
- اعتصامی، پروین، دیوان اشعار، با مقدمه ملک الشعرای بهار، انتشارات امیرکبیر، تهران، ۱۳۸۶.
- اکبری شلدرد، فریدون؛ قاسم پور مقدم، حسین؛ علیزاده، فاطمه صغری، روش‌های نوین یاددهی — یادگیری، انتشارات فرتاب، تهران، چاپ سوم، ۱۳۸۹.
- اکبری شلدرد، فریدون؛ کجانی حصاری، حجت و خاتمی، رضا، مبانی خواندن در زبان فارسی، انتشارات لوح زرین، تهران، ۱۳۹۱.
- امین‌پور، قیصر، گزیده اشعار امین‌پور، انتشارات مروارید، چاپ ششم، تهران، ۱۳۸۲.
- برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران، وزارت آموزش و پرورش، چاپ، ۱۳۹۱.
- بیهقی، ابولفضل، تاریخ بیهقی، به کوشش علی اکبر فیاض، نشر جام، چاپ چهارم، ۱۳۷۳.
- بورشبخ، رضا، بانک اطلاعاتی معلم، مجموعه مقالات آموزشی، ۱۳۹۰.
- جهانگیری، مظفر، بازآفرینی مجموعه داستان‌های گلستان و بوستان برای کودکان و نوجوانان، ناشر مؤسسه فرهنگی هنری طاهر، تهران، چاپ اول، ۱۳۸۷.
- حسن‌زاده، فرهاد، در روزگاری که هنوز پنج‌شنبه و جمعه اختراع نشده بود، (مجموعه داستان)، مؤسسه انتشارات چرخ و فلک، تهران، چاپ ششم، ۱۳۹۱.
- حسنی، محمد؛ احمدی، حسین، ارزشیابی توصیفی، الگویی نو در ارزشیابی تحصیلی، انتشارات مدرسه، تهران، ۱۳۸۴.
- حمزه‌بیگی، طیب و همکاران، راهنمای معلم در ارزشیابی توصیفی، اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی، تهران، چاپ اول، ۱۳۹۴.
- زندۀ عشق، (زندگی‌نامه شهید محمد جواد تندگویان)، ناشر اداره کل روابط عمومی وزارت نفت، چاپ دوم، ۱۳۸۲.
- سعدی، مصلح‌بن عبدالله، کلیات سعدی، تصحیح محمد علی فروغی، انتشارات امیرکبیر، تهران، ۱۳۷۶.
- سعدی، مصلح‌بن عبدالله، گلستان سعدی، تصحیح غلامحسین یوسفی، انتشارات خوارزمی، چاپ چهارم، تهران، ۱۳۷۴.

- شریف رضویان، مریم، مجموعه داستان‌های «کلیله و دمنه»، ناشر مؤسسه فرهنگی هنری طاهر، تهران، چاپ اول، ۱۳۸۷.
- شقاقی، ویدا، مبانی صرف، انتشارات سمت، تهران، چاپ اول، ۱۳۸۶.
- صفا، ذبیح الله، گنج سخن (منتخب آثار شاعران بزرگ پارسی گوی)، انتشارات ققنوس، چاپ هشتم، ۱۳۶۳.
- صفا، ذبیح الله، گنجینه سخن (منتخب آثار پارسی نویسان بزرگ)، امیرکبیر، چاپ چهارم، ۱۳۶۷.
- صفوی، کوروش، درآمدی بر معنی‌شناسی، انتشارات سوره مهر، تهران، ۱۳۸۳.
- صفی، فخرالدین علی، لطایف الطوایف، ناشر مؤسسه فرهنگی اهل قلم، چاپ دوم، تهران، ۱۳۸۲.
- غزالی، امام محمد، کیمیای سعادت، تصحیح حسین خدیو جم، انتشارات علمی فرهنگی، چاپ نهم، ۱۳۸۰.
- فردوسی، ابوالقاسم، شاهنامه، (نامه باستان)، به کوشش میر جلال الدین کزازی، انتشارات سمت، ۱۳۸۸.
- کتاب فارسی (مهارت‌های خوانداری و نوشتاری) پایه پنجم، ناشر اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی، تهران، چاپ اول، ۱۳۹۴.
- کتاب معلم (راهنمای تدریس) فارسی چهارم دبستان، ناشر اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی، تهران، چاپ اول، ۱۳۹۳.
- کیکاووس، عنصرالمعالی، قابوس‌نامه، به تصحیح غلامحسین یوسفی، انتشارات علمی فرهنگی، چاپ هفتم، ۱۳۸۵.
- مبانی نظری تحول در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی جمهوری اسلامی ایران (شامل فلسفه تربیت، فلسفه تربیت رسمی و عمومی، رهنامه نظام تربیت رسمی و عمومی در جمهوری اسلامی ایران)، مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی و وزارت آموزش و پرورش، چاپ آذر ماه، ۱۳۹۰.
- محمدی، حسنعلی، از بهار تا شهریار، انتشارات فرتاب، تهران، چاپ پنجم، ۱۳۸۹.
- مرادی کرمانی، هوشنگ، آب انبار، انتشارات معین، چاپ اول، ۱۳۹۱.
- مشکوةالدینی، مهدی، دستور زبان فارسی، واژگان و پیوندهای ساختی، تهران، انتشارات سمت، ۱۳۸۸.
- معین، محمد، فرهنگ فارسی، انتشارات امیرکبیر (مجموعه شش جلدی)، چاپ هشتم، ۱۳۷۱.
- میرکیانی، محمد، روزی بود و روزی نبود، مجموعه سه جلدی، انتشارات محراب قلم، چاپ هفتم، تهران، ۱۳۸۷.

– منشی، نصرالله، کلیله و دمنه، تصحیح مجتبی مینوی، انتشارات امیرکبیر، تهران، چاپ دوازدهم، ۱۳۸۲.

– مولوی، جلال‌الدین، محمد، مثنوی معنوی، تصحیح نیکلسون، انتشارات مولی، تهران، چاپ هشتم، ۱۳۷۰.

– نظامی، حکیم الیاس، خمسه نظامی، به کوشش وحید دستگردی، انتشارات علمی، بی تا
– هراتی، سلمان، مجموعه کامل شعرهای سلمان هراتی، نشر دفتر شعر جوان، تهران، چاپ اول، ۱۳۸۰.

